

VLADIMIR KOŠČAK

KORESPONDENCIJA DUBROVAČKE VLADE
S NIKOLOM FRANKOPANOM
I PETROM ZRINSKIM

Dopisi dvojice istaknutih muževa, od kojih su oba bili hrvatski banovi, Dubrovačkoj vladi i njeni odgovori, čuvani u dubrovačkom Državnom arhivu, zanimljiv su prilog proučavanju odnosa naših dvaju političkih i kulturnih središta oko polovice XVII. stoljeća. Ta korespondencija, dosada najvećim dijelom nepoznata, u prvom je redu značajna po nizu pitanja, koja sa sobom povlači, a zatim po svojim nosiocima, kao ličnostima od prvorazrednog interesa za našu historiju.*

I.

Veze Nikole Frankopana s Dubrovačkom republikom otvaraju, kao najinteresantniji, problem njene vojske. Istina je, da je glavna snaga jadranske državnice ležala u trgovini i diplomaciji, ali postoji niz slučajeva, u kojima ona nije oklijevala prihvatiti oružje u obranu slobode. U doba mira oružane snage nisu bile velike.¹ Međutim, u slučaju ratne opasnosti ili izbijanja neprijateljstava Republika je pribjegavala općoj mobilizaciji pučanstva. U tu svrhu Senat je u toku stoljeća izdavao različne odredbe što se tiče popisa strijelaca, vojnih vježbi, posjedovanja oružja i uopće o službi na kopnu i na brodovima.²

Budući da takva vojna sila nije mogla biti uvijek na željenoj visini, Republika je unajmljivala i izvan svog područja različne časnike, tobdžije - bombardiere i osobito vojnike, t. zv. barabante, ne samo da bi stajali sami na braniku dubrovačke slobode, već da bi i svojim iskustvom pridonijeli obrazovanju domaće vojske. Barabante je Republika s osobitom upornošću nastojala uzimati iz sjeverne Hrvatske.

* Kod izradbe ove rasprave veliku su mi pomoć ukazali Bartol Zmajić, dr Vinko Foretić, prof. Vjekoslav Štefanić i prof. Zarko Muljačić, za što im i ovom prilikom zahvaljujem.

Kada su Dubrovčani počeli unajmljivati momčad iz sjeverne Hrvatske, trebat će još istražiti, ali je očito, da se to zbilo davno prije promatranog razdoblja, budući da se o tome govori kao o stvari, koja već ima dugu tradiciju.² Međutim, u prvoj polovini XVII. stoljeća postale su Dubrovačkoj republici dopunske vojne snage osobito dragocjene, jer je pritisak Mlečana i njima u to vrijeme prijateljskih Turaka dovodio na mahove u tešku opasnost i sam opstanak Republike.

Novačenje barabanata vršila je Dubrovačka vlada preko svog pouzdanika u Beču. Tako g. 1618. vlada traži od Luje Radibratija, da joj pošalje izvještaj, da li bi mogao dobiti tobdžije i pod kojim uvjetima. Pismo završava: »Obavijestite nas takodjer, da li se mogu dobiti barabanti i u kom broju, ali da budu Hrvati, našeg jezika i katolici, kada se mogu imati, i uz koju plaću za stražu i ostale službe u gradu.«⁴

Dva mjeseca kasnije Radibrati odgovara, da tobdžija nema, jer da su svi zauzeti u ratu, a »što se tiče barabanata, oni bi se mogli lako pronaći izmedju Slovaka i Hrvata, ali bi bio potreban zapovjednik, da ih vodi, i bit će potrebno otvoreno pismo ugarskoga kralja, kao što je bilo uvijek uobičajeno.«⁵ Posljednje riječi su vrlo zanimljive, jer 1. označuju vladara samo onim naslovom, prema kojem su i Dubrovčani stajali u određenom odnosu, i 2. pokazuje da je takav postupak bio već dugo vremena u praksi.

Nije jasno, da li je akcija Radibratija urodila plodom, ali na kraju 1629. Drago Draghi, također agent Republike u Beču, javlja, da je nakon smrti svog brata pukovnika Stjepana otvorio pismo Republike, u kome je tražila kapetana s trideset barabanata i zapovjednika tobdžija. Draghi misli, da će to teško ići, »jer je danas čitav svijet u ratovima, a osobito ove strane, gdje ne samo redovni vojnici, već i dječaci napuštaju dom i odlaze na vojnu nalazeći svi dobru zaradu i priliku za unapredjenje, i stoga kod kuće ostaju samo nekaki. Od hrvatske narodnosti svi danas služe kao konjanici, a od ugarske narodnosti malo se sposobnih može naći katolika, što je njihov glavni nedostatak.«⁶ Koliko je god Draghi dao interesantan prikaz prilika u našim stranama za vrijeme Tridesetogodišnjeg rata, Republici nije pomogao, jer se ona u istom poslu obraća iduće godine na Mihovila Sturanija, također svog pouzdanika u Beču. Akcija Sturanijeva uvodi nas u srž naše teme.⁷

U veljači 1630. Sturani javlja Dubrovačkoj vladi, da je primio nalog, da pronade trideset barabanata zajedno s kapetanom i jednog majstora tobdžiju. Što se tiče barabanata, on je odmah pisao prijatelju u Hrvatsku, da vidi što se može učiniti. Todbžiju će pozvati iz Šleske. Zatim daje upute vladi, kako treba postupati u tom poslu, t. j. da upravi molbu caru, grofu Althanu i princu Echimpergu. (Radi se zapravo o knezu Hansu Ulrichu von Eggenbergu, poznatom po sjajnoj karijeri za Tridesetogodišnjeg rata, prijatelju Wallensteina.) Osim toga piše, da valja znati, gdje će se barabanti ukrcati, na čiji trošak, da li im treba dati unaprijed neku plaću, o čemu neka vlada odluči.

Nakon više od mjesec dana Sturani opet piše vladi prilazući pismo, koje mu je u međuvremenu stiglo iz Hrvatske (to pismo nisam našao), a u kojem se podnosi troškovnik za upućivanje barabanata u Dubrovnik. Međutim Sturani misli, da je račun pogrešan, jer barabanti traže 150 forinti, a samo plaća

za jedan mjesec iznosi 144 fl. 10 xr, ne računajući troškove puta. On drži da bi ukupna suma iznosila 250 forinti.

Na ta pisma odgovara Dubrovačka vlada Sturaniju 20. travnja izražavajući zadovoljstvo zbog napretka stvari. Barabanti neka putuju preko Rijeke, jer da je to najpovoljniji put, a što se tiče troškova da je naredeno bankaru u Veneciji Giurginu, da mu dostavi 250 zlatnih forinti. Tome pismu bile su priložene molbe (istog datuma) na cara i spomenute ličnosti, kojima ih je Sturani imao uručiti.

Osobito je značajan početak pisma Ferdinandu II., s kojim su Dubrovčani još iz Uskočkog rata, dok je bio gradački nadvojvoda, imali prisne veze: »S milostivim dopuštenjem posvećenih careva slavne uspomene i vaših predaka služili smo se uvijek, kao s najbudnijom stražom našega grada i ovih granica, vojnicima Mađarima i Hrvatima katolicima, budući da smo se u vjernost i vrlinu njih, kao pripadnika Svetog carstva i slavne ugarske krune, stare zaštitnice ove Republike, pouzdavali više, nego u bilo koju drugu narodnost.«

Slična pisma Republika je uputila na kneza »Echimperga«, t. j. Eggenberga i grofa Althana, ističući u objema, da je uvijek bila snabdijevana vojnicima »iz ovih strana zbog vjernosti i već iskušane prikladnosti«.

Stvari su se dalje same razvijale i na kraju svibnja 1630. poprimile brzi tok. Tada se Sturani najprije obratio na Althana, koji je obećao svoju podršku, a zatim je dobio audijenciju kod kralja. Predao mu je molbu Republike i još usmeno izložio njenu želju, da joj se upute vojnici iz Hrvatske. Kralj je odobrio molbu i uputio cijelu stvar Ratnom vijeću, iz čega se vidi, da su se barabanti imali regrutirati u Vojnoj Krajini. Sturani nije išao Eggenbergu, jer se ovaj nije nalazio u Beču.

U međuvremenu stigao je u Beč knez Nikola Frankopan s kapetanom Jurjem Kukuljevićem. Možda je jedan od njih bio onaj »prijatelj u Hrvatskoj«, kojemu je Sturani pisao na početku svoje akcije. Možda se taj »prijatelj« obratio na njih, ili su oni tek u posljednji čas ušli u stvar? U svakom slučaju Kukuljević se pojavljuje kao kapetan traženih barabanata, koje treba povesti u Dubrovnik. Da mu je pritom bivši hrvatski ban, koji je odavno u dobrim odnosima s kraljem i Ratnim vijećem, bio od velike koristi, izvan svake je sumnje.

Nakon dolaska Kukuljevićeva Sturani urgira rješenje molbe i 27. svibnja postizava dekret, kojim Ratno vijeće u ime carevo dopušta, da se iz Ugarske i Hrvatske izvede trideset vojnika na čelu sa časnikom i jednim majstorom tobdžijom. Isti dan Sturani, premda još nije primio doznačeni novac iz Venecije, isplaćuje Kukuljeviću u ime troškova pothvata 200 talira.⁸ Kukuljević je izdao nimiru za primljeni novac Sturaniju na latinskom, jedino je ispod potpisa i pečata (koji ne postoji, jer se dokumenti nalaze u Sturanijevu prijepisu) dodao hrvatski »tuardim kako sgora«. Međutim bombardiera, kojeg je tražio u Šleskoj, Sturani nije našao. No Kukuljević je obećao, da će ga on usput naći, bilo u Grazu, Ljubljani ili u Hrvatskoj. Zajedno s novcima Sturani je predao Kukuljeviću spomenuti dekret. Tako su sve pripreme bile gotove, i Kukuljević je istog 27. svibnja pohitao iz Beča u Hrvatsku, da što prije izvrši povjereni mu zadatak.

Tko je bio kapetan Juraj Kukuljević? Činjenica, da je bio drug Nikole Frankopana, upućuje nas na Hrvatsko Primorje, a okolnost, da je bio podvrnut Ratnom vijeću, na Vojnu Krajinu, dakle, jednom riječi na Senj. Zaista u Senju je postojala u to vrijeme porodica Kukuljevića, od koje potječe i poznati hrvatski historik Ivan Kukuljević Sakcinski. On je dao genealoški prikaz svoje porodice.⁹ Razradivši dalje tamo iznijete podatke¹⁰ mislim da mogu reći, da je kapetan Juraj Kukuljević rođen u posljednjem deceniju XVI. stoljeća u Senju, gdje se oko 1620. oženio posljednjom ili jednom od posljednjih predstavnica deficitentne porodice Bassani de Sacci. Bilo je to vrijeme neposredno nakon Uskočkog rata i raseljavanja uskoka iz Senja u unutrašnjost. Kukuljević, premda uskok, budući da je bio po ženi u vezi sa starim senjskim plemstvom, a i sam, kao što veli I. K., iz patricijske porodice posjedujući nekretnine u gradu nije bio preseljen. On je ostao u Senju ili negdje u blizini, vjerojatno u službi kneza Nikole Frankopana, s kojim se mogao upoznati i sprijateljiti, dok je knez bio senjski kapetan ili dok je zapovijedao uskočkim jedinicama u ratu protiv Mlečana. Prema tome je kapetan Kukuljević, zapovjednik dubrovačkih barabanata, makar neizravno rodonačelnik kasnije čuvene porodice Kukuljevića Sakcinskih, jer bez njega bi ime senjske porodice Bassani de Sacci zauvijek nestalo na razmeđu XVI. i XVII. stoljeća.

Što je potaklo kapetana Kukuljevića, da se odazove pozivu Dubrovačke republike, da li nagovor Frankopana i želja da služi Republici, ugroženoj znanim mu neprijateljima Mlečanima i Turcima, ili tek osobni razlozi, teško je reći, u svakom slučaju on sa svojim barabantima dolazi Dubrovniku u najpotrebniiji čas. To je doba žestokog mletačkog pritiska na Dubrovnik, u kome sudjeluju i Turci sa svoje strane, što sve dovodi i do oružanih sukoba.

Pred sam kraj srpnja 1630. mletački zapovjednik Grimani stigavši s tri galije pod Dubrovnik nakon očitih neprijateljskih akata zaposjao je Lokrum. Tom prilikom došlo je do uzajamne kanonade s brodova i s tvrđava. U to vrijeme kapetan Kukuljević, koji je iz Beča krenuo potkraj svibnja, mogao se već lako nalaziti sa svojim barabantima u Dubrovniku. No svakako se on tu nalazio u svibnju 1631., kada je Grimani s dvjesta vojnika ponovio zaposjedanje Lokruma, ali su ga Dubrovčani ubrzo oružjem protjerali s otoka. Kukuljević je jamačno sudjelovao i u vojnoj akciji protiv Abas-paše bosanskog, koji je sredinom iste godine poharao Konavljce, stojeći vjerojatno u dogovoru s Mlečanima. Republika mu je uputila dva poslanika (Abas je i njih opljačkao i zatvorio pustivši ih tek uz veliku otkupninu), ali je postavila i svoju vojsku u Konavljce. Kada je Abas krenuo put Primorja na novi pohod, Republika mu se tu suprotstavila i odbila ga prema Neretvi.

Svakako da je takvih sukoba i s Turcima i s Venecijancima bilo više, jer tek 1635. uspijeva Miho Sorgo postići u Veneciji sporazum, kojim su se Mlečani odrekli pretenzija na dubrovačke otoke. No u stvari pritisak je trajao i dalje. U svakom slučaju šest godina službovanja kapetana Kukuljevića s hrvatskim barabantima u Dubrovniku (od sredine 1630. do sredine 1636.) idu u razdoblje, kada je Republika bila opasno ugrožena.

Sudeći prema vremenu provedenom u službi Republike, Kukuljević se u Dubrovniku dobro snašao. Njegova plaća bila je trinaest dukata¹¹ mjesečno.

Usto je imao besplatno na upotrebu kuću, a vjerojatno i druge materijalne pogodnosti. Imao je pravo na dopust, koji je provodio u Senju, gdje je, čini se, ostavio obitelj. Njegova služba Republici, nakon isteka šest godina, prestala je na njegovu vlastitu želju. Republika je bila zadovoljna s kapetanom Kukuljevićem ističući njegovo primjerno vladanje. Takav njihov odnos dolazi do izraza i u korespondenciji Dubrovačke vlade s Nikolom Frankopanom, njegovim »starim zaštitnikom«, kao što sam sebe bivši ban naziva.

Naravno, Nikola Frankopan je našoj historiografiji kudikamo poznatiji nego njegov štićenik.¹² Kada je rođen, autori se ne slažu,¹³ ali to će biti vjerojatno između 1583. i 1584. godine. Otac mu je bio Gašpar, a po njegovoj ženi Katarini, sestri poznatog krajiškog generala Lenkovića (porodica je imala imanja u Kranjskoj), njegovi sinovi Juraj, Nikola i Vuk-Krsto bili su u mladosti izvrgnuti austrijskom utjecaju. To se, doduše, odrazilo jedino na najstarijem Jurju, koji je kasnije postao kolovoda kranjskih protestanata. Nikola je također, kao pitomac gradačkih isusovaca i poznat na dvoru nadvojvode Ferdinanda, bio na sličnom putu, ali se njegova sudbina razvila drukčije, kada se vratio u Hrvatsku i tu postao najprije (1603.–1608.) kapetan krajiške konjice, a zatim veliki kapetan Senja (1612.–1615.). Nikola je živo sudjelovao i u Uskočkom ratu to više, što su mu Mlečani u kolovozu 1615. popalili Novi. Čast hrvatskog bana vršio je od 1617. do 1622. Njegovo banovanje nije bilo sretno, jer je zbog svoje prijeko čudi došao u sukob s hrvatskim staležima, koji su ga konačno uspjeli natjerati da se odrekne banske časti usprkos tome, što je njegov poznati protektor bio tada sam kralj Ferdinand II. Nakon toga, ma da nije imao ni četrdeset godina, Nikola Frankopan nije više osobito aktivno sudjelovao u javnom životu posvetivši se upravi i povećavanju svog imutka. U tom nastojanju on je dolazio u neprestane i teške sukobe (još i prije banovanja) s austrijskim krajiškim generalima, koji su mu nastojali oteti dijelove djedovine. Potkraj života posvećivao je veliku pažnju namjeni svog imutka. Najvažnija je ustanova, koju je u tome smislu osnovao, »Frangepaneum«, zavod za opskrbu siromašnih učenika, koji polaze škole u kolegiju isusovaca, stim da budu pripadnici »naroda osobito hrvatskoga ili ilirskoga«. Od svih pitomaca trebalo je da bude najmanje trećina iz primorskih strana i uže Hrvatske, jer da se tu osjeća veća potreba nego u Slavoniji. Štoviše Frankopan je, što je vrlo značajno, odredio, da uvijek jedan od pitomaca bude iz Dalmacije. Nije, dakle, čudno da on šalje svog štićenika u Dubrovnik i da sam stupa u vezu s Republikom.

Od korespondencije između Nikole Frankopana i Dubrovačke vlade sačuvala su se dva pisma, t. j. ono Frankopana i odgovor Republike, oba iz 1635. g.

Pismo Nikolino bilo je njegov prvi osobni kontakt s Dubrovnikom. Do njega je došlo na taj način, što je kapetan Kukuljević, stigavši pretposljednje godine svog službovanja kući zainteresirao kneza za Dubrovnik. On stoga po Kukuljeviću, koji se vraća na dužnost, šalje dubrovačkim senatorima pismo, pisano latinski, a datirano 15. ožujka 1635. u dvoru Bosiljevo. Nakon opširne, barokne intulucije knez u uvodu izražava uvjerenje, da njegov rod nije nepoznat Dubrovčanima, ako bi to možda i bio on sam. On je, naime, iz starih porodičnih spisa saznao, da su nekad njegovi preci, knežovi Fran-

kopani »s ovom slavnom Republikom i dubrovačkim plemstvom njegovali osobito prijateljstvo i imali dobre odnose«, a to da se promijenilo nepravdom vremena i navalom Turaka. No on sada iskorišćuje priliku, da im se preko njihova kapetana Jurja Kukuljevića (»koji me je, došavši u ove strane s vašim dopuštenjem, kao svog starog zaštitnika posjetio«) opet obrati: »nisam htio propustiti takodjer ni ja najljepše pozdraviti vašu slavna gospodstva ovim mojim pismom i izjaviti vam moju zahvalnost i ponuditi prema mogućnostima i danim prilikama spremnost moje službe«. Na kraju preporučuje Kukuljevića: »Premda ne sumnjam, da će se spomenuti kapetan Juraj Kukuljević potruditi svojim marom u službi, da ga vaša gospodstva prigrle, ipak vas molim da biste izvoljeli meni za ljubav uvažiti ovu moju preporuku za nj.« Sam završetak pisma je isto tako opširan i učtiv, kao što je običaj vremena nalagao. Pismu je dodan post scriptum: »osim toga povjerio sam istom Jurju Kukuljeviću, da vam neke stvari usmeno saopći«.

Na Frankopanovo pismo Dubrovačka vlada odgovorila je 30. IV. 1635. talijanskim pismom, koje zavređuje da se donese u prijevodu od riječi do riječi:

»Slavni gospodine, gospodine naš poštovani, Kapetan Juraj Kukuljević na povratku iz onih strana predao nam je vrlo ljubazno pismo vašeg slavnog gospodstva, puno uljudnog svjedočanstva vaše najbolje volje prema nama. Osjetili smo veliku utjehu, jer vaše slavno gospodstvo, obdareno tolikom krepošću i zaslugama, kao istinski potomak stare i plemenite kuće Frankopana, nije nam moglo dati drugi dokaz ljubavi, nego taj, koji odgovara, kao dobro nasljedstvo, osobitom prijateljstvu, koje je uvijek postojalo između vaših predaka i ove Republike. Zahvaljujemo vašem slavnom gospodstvu sa svom uspješnošću, uvjeravajući vas, da ni zlosud vremena, ni ikakav ljudski događaj nije mogao niti će ikada moći umanjiti naše stalno poštovanje, koje gajimo prema vama. Isti kapetan Juraj svojim dobrim vladanjem zaslužio je sebi zahvalnost Republike, koja će mu biti tim zahvalnija i toplija, što se vašem slavnom gospodstvu svidjelo snabdjeti ga svojom preporukom. Što se tiče onog, što nas je on sa svoje strane usmeno zamolio, odredili smo, da se dostavi deset ovaca španjolske rase s jednim ovnom iste rase od nas vašem slavnom gospodstvu. Na kraju želimo vam dug život sa svim istinskim uspjehom. Na službu vašem slavnom gospodstvu rektor i senatori Dubrovačke republike.«

Ako je ta pošiljka bila poklon, kao što bi iz teksta izlazilo, onda se vidi da je Republika osobito cijenila prijateljstvo Frankopana, jer je slične darove slala samo vrlo utjecajnim ličnostima. Prema kneževu post scriptumu moglo bi se zaključiti, da je on sam povjerio Kukuljeviću ovaj posao. U tom slučaju možda se on na neki način odužio Republici, što se, naravno, može jedino nagadati, kao i pitanje, da li je nabavka ovaca iscrpla sve, što je knez povjerio Kukuljeviću, da usmeno saopći vladi. U svakom slučaju ovim pismima Dubrovačka vlada i bivši hrvatski ban stupili su u prijateljski kontakt, a više je nego vjerojatno, da se on obnavljao za onih još dvanaest godina Frankopanova života.

Ovdje treba još istaći okolnost, na kojoj kao da je osnovana razmjena citiranih pisama, a to su davne i prisne veze porodice Frankopana s Dubrov-

nikom i Dubrovčanima. I knez Nikola i senatori sa zadovoljstvom ističu to prijateljstvo, kojega su tragovi i danas – sačuvani i u djelima stare dubrovačke historiografije – još dovoljno jasni.^{13a}

Kapetan Kukuljević boravio je zatim još više od godine dana u službi u Dubrovniku. Međutim, 18. VII. 1636. Senat traži od pukovnika Draga Draghija, svog pouzdanika u Beču, novog kapetana barabanata: »Budući da je kapetan barabanata Juraj Kukuljević iz Senja dobio dopuštenje, da se vrati kući, pošto je šest godina bio ovdje u službi, Senat je odlučio dovesti drugog kapetana na njegovo mjesto, koji će biti katolik, narodnosti madžarske, hrvatske ili poljske, ali ni sa jednog mjesta na moru«. Iz jednog kasnijeg odgovora Draghija vidi se, da se to »mjesto na moru« odnosilo upravo na Senj. Da li je u posljednje vrijeme došlo između Dubrovčana i starog uskoka do nesuglasica, teško je reći, no da ova odredba nije bila načelne prirode, vidi se po tome, što je i kasnije bilo Senjana na vojnim dužnostima u Republici.¹⁴

Potruga Draghija ostala je, čini se, bezuspješna, jer njihovo dopisivanje u tom pogledu traje sve do 1643., a kasnije se vlada obraća Alligrettu Alligrettiju, svom drugom bečkom agentu. Ona je u tim dopisima tražila i tobđžije, ali ne barabante, što znači ili da su barabanti, koje je doveo Kukuljević, ostali u Dubrovniku, ili da je vlada uspjela dobiti nove na drugi način.

Šestgodišnji boravak u takvu centru tadašnje civilizacije, kao što je bio Dubrovnik, jamačno je ostavio na Jurju Kukuljeviću trajan trag. Da je to doista bilo tako, postoji, doduše, sitan, ali značajan indikator: Prije odlaska u Dubrovnik, on se na spomenutoj namiri potpisao »Kukuglievich«, a u jednoj ispravi iz g. 1639.¹⁴ vidi se, da je promijenio ortografiju »Chuchuglievich«, onako kao što su to pisali Dubrovčani. A da je on i na svoju okolinu prenosio utjecaj Dubrovnika, dokazom je upravo korespondencija Nikole Frankopana s Dubrovačkom vladom.

II.

Ni punu generaciju nakon opisanih događaja druga ličnost sjeverne Hrvatske dolazi u dodir s Dubrovnikom. Bio je to knez Petar Zrinski, budući hrvatski ban i vođa poznate urote. Mnogo mlađi od Nikole Frankopana, bio je s njime u rodu, jer je njegova žena Katarina bila Nikolina nećaka. No Petrove veze s Dubrovnikom zanimljivije su i značajnije, kao što je i njegova uloga u političkom životu Hrvatske bila istaknutija.

Rođen 1621., dakle u početku Tridesetogodišnjeg rata, Petar je u njemu vojevao, doduše pri kraju, ali s velikim uspjehom. Tu je imao prilike upoznati se s austrijskim dvorom i tendencijama, koje su na njemu u to vrijeme stale prevladivati. Gubitak prevlasti u zapadnoj Evropi i u carstvu Austrija je nastojala nadoknaditi čvršćom organizacijom i centralizacijom podunavskog prostora. U Hrvatskoj je to provodila uglavnom preko Krajine, ali i pritiskom na Provincijal.

Ma da neprestano u ratu protiv Turaka i strah i trepet granice, Petar je znao, da Turska prestaje biti glavna opasnost za Hrvatsku. Ta spoznaja do-

vest će ga u dodir s Turcima, što mu je bilo oštro branjeno iz Beča, a na kraju do pregovora s visokom Portom. Naravno da nacionalnom momentu treba pridodati i klasni, jer se Zrinski, kao i većina hrvatskih feudalaca, svim silama bori protiv skućivanja svojih sloboda od strane sve apsolutističkije monarhije. Isti je slučaj bio u Mađarskoj, stoga je to doba tijesne hrvatsko-madžarske suradnje, koja ide tako daleko, da se Nikola, brat Petrov, ma da se osjećao Hrvatom i bio do smrti hrvatski ban, broji među najpoznatije osobe mađarske povijesti. Međutim, osobito je zanimljiv Petrov stav prema Veneciji, koji se može objasniti također samo porastom austrijske opasnosti. Odnosi Venecije i Zrinskih, pošto su ovi zadobili Hrvatsko Primorje u drugoj polovici XVI. stoljeća, počinju se uspješno razvijati, no za Petra postaju vanredno prisni.¹⁶ Njihova suradnja bila je mnogostrana, u prvom redu (u doba Kandijskog rata) Petar i Mlečani nastojali su koordinirati vojne akcije protiv Turaka,¹⁷ u ekonomskom pogledu zrinjske luke bile su otvorene mletačkim brodovima,¹⁸ a poznati su i diplomatski koraci i veze za vrijeme urote, koje su niti vodile i u druge evropske države.

U to vrijeme – šesti decenij stoljeća – političke su prilike i na jugu Jadrana bile vrlo zamršene. Dubrovačka republika ima one granice, koje je sačuvala do svoga pada, od Sutorine do Kleka i Rata s dubrovačkim otocima, a bila je okružena na kopnu bosanskim pašalukom. Venecija, doduše, ne graniči izravno s Dubrovnikom, ali vladajući Dalmacijom i otocima, a na jugu t. zv. Venetskom Albanijom bila je u stalnom kontaktu s njime. Premda je Dubrovnik imao velike koristi od Kandijskog rata, jer je kao neutralna sila prihvatio trgovinu, koju je prije držala Venecija, osobito preko splitske skele, ipak je bio izložen napadajima zaraćenih strana. Na kopnu pravili su mu neprilike hajduci, mletački podanici, koji su upadali na dubrovačko područje, da bi preko njega četovali i plijenili na turskom teritoriju. Turci su odgovarali represalijama, tako da su pljačkali dubrovačke trgovce na svom teritoriju ili čak slali vojne ekspedicije, da haraju po dubrovačkim posjedima. Isto tako opasni bili su i napadaji s morske strane. Tako je 1651. mletačka vojska, upućena na Kretu, opljačkala Lastovo, a 1653. po nalogu korčulanskog kneza opljačkana je dubrovačka lađa kraj Pelješa; iduće godine Mlečani to ponavljaju, a dolazilo je još uvijek i do prošipanja soli s dubrovačkih brodova u more. Sve je to Venecija činila pod naslovom suverenosti i štoviše vlasništva nad Jadranskim morem. Uporedo s vlastima djelovali su i mletački gusari, i to oni iz Perasta, Kotora i Budve. S druge su strane turski gusari iz Hercegovnog, Bara, Ulcinja, Sv. Maure, bili još drskiji. Usprkos ratu oni su znali stupati u vezu s mletačkim podanicima i prodavati im otetu dubrovačku robu. Osim toga postojala je i stalna politička ili čak ratna opasnost i sa strane Venecije, koja se ne odriče pretenzija na dubrovačke posjede (1652. podupire novu urotu Lastovaca), i sa strane Turske, protiv koje Dubrovnik, češće nego što je poznato, poduzima obrambene mjere i zove u pomoć evropske države.

Od četiri navrata, za koja postoje dokumenti u dubrovačkom Državnom arhivu o vezama Petra i Dubrovnika (1654., 1655. i 1658.), jedino je prvi već dosada bio obrađen, i to od Antonija Vučetića na talijanskom jeziku, a sumarno na hrvatskom.¹⁹ Međutim, kako su obje edicije danas bibliografska

rijetkost, čitav ću slučaj reproducirati nanovo, dakako, na osnovu originalnih dokumenata (koje sam mjestimice drukčije pročitao), i s novim pogledima.

Događaje ilustriraju osim senatskih zaključaka i razliĉnih dopisa²⁰ dva pisma Dubrovaĉke vlade upravljena Zrinskom i jedno njegovo upravljeno vladi.²¹ Evo, kako je do te korespondencije došlo:

Petar Zrinski, s obzirom na prijateljski stav prema Mletaĉkoj republici (koja ga je ĉak imenovala svojim poĉasnim graĉaninom), namjeravao je 1653. ratovati na Kreti. I. Kukuljević veli, da mu to nije bilo dopušteno, ali da je iduće godine poduzeo ratni lov po Jadranu. Dne 26. travnja 1654. još se nalazio kod kuće, jer je tim danom datirana hrvatska isprava, izdana u Kraljevici, kojom Petar daje vinograd u Brloškoj gori svom sluzi Pavlu Hrĉiću.²² Ali već nekoliko dana kasnije svakako je morao krenuti na put sa svojim brigantinom, jer se već 23. svibnja nalazio u srcu Boke Kotorske – u Perastu.

Perast je tada bio u mletaĉkom posjedu i trn u oku Turaka, koji su držali gotovo ĉitavu sjevernu polovicu zaljeva. Osobito je bio kivan na nj Mehmed-aga, bivši dizdar Risna, koji su Peraštani 1648. oslobodili od Turaka. Izmeĉu 14. i 15. svibnja aga je navalio s velikom silom na Perast, ali je bio suzbijen u bici, koja je ostala najslavnija u historiji Perasta i saĉuvala se u narodnoj predaji do naših dana. Glas o pobjedi ne samo podanika prijateljske države, već i sunarodnjaka, dopro je i do kneza Petra, koji se u to vrijeme mogao nalaziti negdje unutar južno-dalmatinskog otoĉja, vjerojatno u visini Korĉule. Petar je odmah pohitao u Boku. U Perastu se zadržao dva dana (najvjerojatnije 23. i 24. svibnja), doĉekan i primljen s velikom ĉašću, a na odlasku ispraćen do Veriga i pozdravljen paljbom artiljerije, na koju je odgovorio vatrom sa svog broda. Kao uzdarje za takav prijem Zrinski je poklonio Peraštanima svoj maĉ, ĉuvan zatim kao relikvija u Perastu, a njime se obiĉavao opasati kapetan izabran od peraštanskog vijeća.

Vijest, da se ĉuveni junak, brat hrvatskog bana, nalazi s ratnom laĉom u njihovim vodama, doprla je i do Dubrovĉana. Odmah 25. svibnja sastaje se Senat i sa 36 glasova protiv samo jednog odluĉuje povjeriti rektoru i njegovu Malom vijeću, da dopuste knezu Petru u sluĉaju njegova dolaska i, ukoliko on bude želio, ulazak s brigantinom u gradsku luku, te da ga doĉekaju i daruju, kao što je odluĉeno.²³

Meĉutim, već idući dan raspoloženje je pomutila nova vijest, naime da je knez Petar uhvatio dubrovaĉkog graĉanina Marina Borisija zajedno s laĉom, kojom je plovio put Bara, da otkupi iz turskog ropstva braću Stjepana i Krištofa Brseĉina i još pet mornara Dubrovĉana.

Ovi su bili potkraj veljaĉe te godine prevozeći vunu iz Dubrovnika u Dalmaciju uhvaćeni kod Korĉule od turskih gusara i sprovedeni u Ulcinj, stime da se dobije za njih otkupnina. Zaista, 16. V. Senat je odluĉio, da državni rizničari doznaĉe gusarima obećanu otkupninu, a nešto kasnije u tu je svrhu odredio Marina Borisija; takoĉer dubrovaĉkog graĉanina mletaĉkog porijekla, koji je imao posjede u turskom Baru. Dva dana kasnije Borisio se nalazio u Dubrovniku, gdje je dobio promemoriyu o tom poslu, a 25. V. bio je već odsutan, jer mu tada vlada piše u Bar, dakle isti dan, kad je odluĉila pozvati Zrinskog u grad.

I sada se najednom saznaje, da je isti Zrinski zarobio tog istog Borisija. Senat se 26. V. opet sastaje i šalje knezu Petru opširno pismo, zapravo molbu, da pusti Borisija. Dubrovački senatori objašnjavaju Petru, da je Borisio upućen u Bar, da iskupi svoja dobra, koja je založio za otkupninu od preko hiljadu dukata, kada je oslobodio svoje sugrađane, dovevši ih u Dubrovnik »li passati giorni«, gdje je dobio obećanu otkupninu iz fonda »Blagih djela« i milostinja. Vlada za tim nastavlja: »ovo je čista istina, i svjedočimo je iz pravog znanja Vašom Gospodstvu, živo Vas moleći, da biste kao gospodin i kršćanski vitez, kakav Vi jeste, izvoljeli, ukoliko to već nije učinjeno, osloboditi rečenog Borisija, kršćanina, našeg građanina, s njegovom barkom, ljudima, novcima i robom, kako ne bi bila povećana žalost ražalošćenome i kako ne bi mnogi plemići i naši građani, koji su javnom ispravom osigurali spomenuti novac, bili stavljeni u težak položaj i kako ne bi bila povrijeđena Vaša plemenitost i kuća, koja nije nikada žalila svoju krv, ni blago za otkup i slobodu vjernih kršćana iz ruku nevjernika.« Na kraju Republika zahvaljuje unaprijed knezu, izjavljujući da »ne će nikada propustiti s dužnom zahvalnošću u većim stvarima saobraćati s njime na njegovo zadovoljstvo.«²⁴

Što se dogodilo s Borisijem, kad ga je Zrinski uhvatio, dokumenti ne govore, ali tu treba vidjeti što I. Kukuljević kaže u Petrovoj biografiji: »God. 1654. ratova po moru u Dalmaciji i zarobi na moru 100 miljah ispod Zadra (valjda kod Kotora) tursku jednu brigantinu, koju je predao zadarskom zapovjedniku, a od Kotoranah radi toga za nagradu dobio dragocieniu sablju. Radi toga četovanja bijaše pozvan opet u Gradac na odgovor, ali on se izpriča, da nemože doći, jer da mora voditi jednu četu u Slunj protiv Turkom; na što ga po drugi put iste god. 1654. u kolovozu lišiše časti. Isto tako zabraniše mu da neima dopisivati s Turci; nu on otiđe na to s Franjom Berislavićem u Mletke, i poče se dogovarati s nova s Mletčani.«²⁵

Premda Vučetić spominje ovaj Kukuljevićev navod, ipak tvrdi, da Zrinski nije doveo Borisija u Zadar, već u Hrvatsko Primorje, najvjerojatnije u Bakar. Međutim, nije ništa normalnije, nego pretpostaviti, da je brod, o kome govori Kukuljević identičan s Borisijevim brodom, i da je Zrinski Borisija, koji je plovio u Bar i imao posjede u turskoj Albaniji, držao za Turčina ili barem za turskog podanika (tako je shvatljivije i uporno isticanje Dubrovačke vlade, da se kod Borisija radi o kršćaninu i dubrovačkom građaninu), da ga je zarobio i sproveo providuru u Zadar, dakle zastupniku prijateljske države, koja se tada nalazila u ratu s Turskom. Dolazak Borisija u Zadar pretpostavljala je i Dubrovačka vlada, jer 28. V. piše svom poslaniku Marinu Ragnini u Zadar, da poradi na oslobodenju Borisija, kada ga tamo nađe. Međutim o tome, da bi Zrinski doveo Borisija u neku od svojih luka na Hrvatskom Primorju, ne postoji ni najmanja indicija.

Što se u Zadru (ili možda još negdje drugdje) dogodilo s Borisijem, nije jasno, jer izvještaj Marina Ragnine, koji se oko sredine lipnja vratio iz Zadra u Dubrovnik, a ni drugi neki dokumenat u tom pogledu nije pronađen. No 30. VII. Borisio se nalazio već u Baru, odakle se javlja Republici. To se vidi iz pisma Dubrovačke vlade Borisiju u Bar od 3. VIII., u kome mu odgovara između ostalog: »O vašim stvarima pisano je u vašu korist preko Stjepana Brsečine gospodinu grofu Zrinskom«. Znači, da je Borisio u spo-

menutom pismu molio Republiku, da se zauzme za nj. Svakako negdje u prvoj polovici kolovoza Stjepan Brsečina je pošao na put s pismom Dubrovačke republike za Zrinskog. Nažalost, to pismo nije ubilježeno u knjigu (Lettere e Commissioni), i tako ne znamo, što je bio sadržaj Stjepanove misije, što vjerojatno ne bismo saznali ni da imamo pismo, jer se kao što ćemo vidjeti, suština svih ovih poslova vršila usmeno.

U početku rujna Brsečina se nalazio u Hrvatskom Primorju kod kneza Petra, da pregovara s njime ne samo o zahtjevima Borisija, već i o svojim vlastitim. Ti zahtjevi su jamačno također proizlazili iz zarobljivanja Borisija i njegova broda, koje je moglo uzrokovati niz pravnih i ekonomskih smetnji za sve sudionike. Da je to tako, treba zaključiti iz pisma Petra Zrinskog Dubrovačkoj vladi, datiranog u Bakru 4. rujna 1654.:

»Slavna i odlična gospodo, gospodo poštovana, Iz ljubaznog pisma vašeg slavnog gospodstva razumjeli smo sve. U skladu s time obavještavamo vas, da padron Stjepan Brsečina nema razloga tužiti se, jer je potpuno namiren od naših službenika, a što zahtijeva Marin Boris; mi to ne znamo. Zasada ništa drugo vašem slavnom gospodstvu, koje će me uvijek naći najspremnijeg u svemu, gdje mogu služiti, ljubeći vam srdačno ruke.«

U međuvremenu Brsečina je otišao u Senj, a kada se vratio u Bakar, Petrov službenik Juraj Afeltrović (Apfaltrern), kapetan u Vinodolu, uputio ga u Dubrovnik s navedenim pismom Zrinskog i svojim vlastitim. Kapetanovo pismo datirano je također u Bakru, ali deset dana kasnije (14. IX.), a znači preokret u cijeloj stvari, jer u njemu knez Petar preuzima aktivnu ulogu nastojeći preko Brsečine riješiti neki svoj posao prema Dubrovačkoj republici. Kakav je to posao bio, ne vidi se, jer Afeltrović veli jedino, da mu je njegov gospodar prije svog odlaska u Hrvatsku naložio otproviti Brsečinu, kad se taj vrati iz Senja, s pismom Dubrovačkoj vladi, koja neka bi poklonila punu vjeru svemu, što će joj Brsečina izložiti.

Već 21. rujna Brsečina se nalazio u Dubrovniku. Isti ili najkasnije idući dan on je predao vladi pismo kneza Zrinskoga i njegova kapetana i razložio usmeno njegovu želju. Dubrovačka vlada spremno se odazvala zahtjevu hrvatskog velikaša i 22. IX. piše Borisiju u Bar obavještavajući ga, da je jučer stigao u grad Stjepan Brsečina, koji produžuje za Budvu, »da uredi sa strane rečenog gospodina grofa neke stvari s vama«. Vlada mu ističe, da taj posao treba obaviti u interesu Zrinskog i da će joj biti vrlo drago, ako se Borisio bude pokazao popustljiv, što ona vjeruje, jer da očekuje veliku korist od te stvari, koja da treba uspjeti i na zadovoljstvo Borisija.

Gdje je bio i što je radio Brsečina posljednjih dana rujna, nije poznato. Vjerojatno se sastao u Budvi s Borisijem, ali je jasno, da je usto imao izvršiti i neki još mnogo teži zadatak za kneza Zrinskog. To je očito iz pisama Dubrovačke vlade Petru i njegovu kapetanu Afeltroviću, datiranih 3. listopada 1654.

U pismu upravljenom Zrinskom vlada ga obavještava, da je s njihove strane Brsečini »pružena svaka podrška, pomoć i korist, da izvrši, što ste mu vi i vaši službenici povjerali. Na svom povratku isti Brsečina nas je izvijestio, da je izvršio, premda s velikim teškoćama i opasnostima, što su mu vaši službenici naredili s vaše strane. To nam je bilo osobito drago to više, što se

isti Brsečina, kao što je istaknuto u spomenutom pismu, nema razloga žaliti. Ako u drugom možemo pokazati našu spremnu ljubav prema svakoj želji i namirenju vaše ekscelencije, obavijestite nas, i bit ćete uvijek zadovoljni osobitom revnošću.»

Slično pismo upućeno je i kapetanu Afeltroviću. U njemu se kaže, da je vlada Brsečini, pošto je usmeno izložio svoj zadatak, dala barku i svaku drugu pomoć, i da će ih on sam izvijestiti o svom djelovanju u skladu s odredbama Republike u povjerenom mu poslu, a na zadovoljstvo Zrinskog.

Brsečina je, dakle, nakon izvršena zadatka krenuo natrag za Bakar, da izvijesti Zrinskog o uspjehu, ali o čemu se u stvari radilo, ostat će vjerojatno obavito tajnom, koju su i Zrinski i Republika tako dobro čuvali. No iz činjenice, da se uz Zrinskog, kao glavni akteri javljaju dvije osobe (Brsečina i Borisio), najuže povezane aferom zarobljavanja u svibnju, mogli bismo pretpostaviti, da je i taj posao u rujnu bio samo njena neposredna posljedica, dakle da je knez Petar preko Brsečine uredio s Borisijem račune, koji su među njima nastali onom prilikom. Takvo mišljenje potkrepljuje i naputak Dubrovačke vlade Borisiju, da u namirenju (aggiustamento) bude popustljiv. Međutim, Petrove riječi, da mu nije poznato, što traži Borisio, isključuju mogućnost, da bi on slao Brsečinu podmirivati Borisijeve zahtjeve. Da se tu radilo o nečem drugom i krupnijem, dokazom su i teške i opasne okolnosti, pod kojima je Brsečina riješio povjereni mu zadatak, a konačno i sama konspirativnost posla, koja ne bi bila potrebna, da se radilo o namirenju potraživanja iz svima poznatog slučaja. S tim više to izgleda sigurno, jer se u posljednjem pismu Republike Petru Borisio uopće ne spominje.

Prema tome svibanjska afera likvidirana je već za vrijeme Stjepanova boravka u Bakru, u početku rujna, a zatim, kao što se čini, počinje novi posao, u kome Borisio, doduše, nastupa kao sudionik, ali vjerojatno tek u drugom planu, možda kao pogodna osoba, koju inače za Zrinskim veže poznanstvo ili neka druga veza.

Tu je dobro sjetiti se opet citiranog stavka I. Kukuljevića, naime, da je Petar nakon svog četovanja po moru 1654. pozvan u Graz na opravdanje, ali da se nije htio odazvati, zbog čega je bio u kolovozu lišen časti, a također da mu zabrane dopisivanje s Turcima. Dakle, upravo u vrijeme, kada je slao Dubrovčanina Brsečinu kao svog emisara na jug Jadrana, Zrinski je imao dovoljno razloga držati u tajnosti svoje veze s inozemstvom. Vjerojatno je Brsečina imao izvršiti neki posao s Turcima, pa mu je trebao i Borisio, jer je živio u turskom Baru i tu imao posjede. A i Petrove veze sa samom Dubrovačkom republikom, odličnom diplomatskom raskrscicom između Turskog carstva i zapadnih država, mogle su biti samo sumnjive Beču. Republika to zna. Stoga kao da štiti Zrinskog svojom diskrecijom, čuvajući tako i sebe, jer baš u to vrijeme počinju oživljavati njeni odnosi sa srednjoevropskim habsburškim vladanjem.

Na kraju zanimljivo je još spomenuti, da su se braća Stjepan i Kristof Brsečina i poslije opisanog događaja, koji ih je doveo u vezu s Petrom Zrinskim, bavili na Hrvatskom Primorju i tu vršili različite poslove za svoju Republiku.²⁶

Knez Petar Zrinski, kome ni događaji iz 1654. nisu bili, vjerojatno, prvi kontakt s Dubrovnikom, ostao je i dalje u prisnoj vezi s Republikom. Već iduće godine on izdaje Gašparu Peranskom otvoreno pismo datirano u Ozlju 11. listopada 1655., da mu služi kao legitimacija i preporuka kod vlasti Dubrovačke republike.²⁷ Zrinski svjedoči, da je njegov službenik i »prvi famulus« Gašpar Peranski zakoniti praukun drugog Gašpara Peranskog iz roda Šubića i da je porijeklom iz stare patricijske dubrovačke porodice(!). Budući da je tada putovao u Dubrovnik radi poslova isto tako Petrovih kao i vlastitih, molio ga je, da mu izda svjedodžbu o njegovoj porodici. Odazivajući se toj molbi Petar izjavljuje, da su Gašpar Peranski i njegov brat Ivan zakoniti nasljednici nekadašnjih Šubića, koji su svoja dobra u Dubrovniku bili dali u zakup. Na kraju Petar moli dubrovačke vlasti, da Gašparu dopuste ne samo slobodan put, jer dolazi iz zemlje slobodne od zaraza, već da mu u svemu »nostri ob respectum« pruže pomoć.²⁸

Najvažnija je za nas u ispravi svakako izjava Zrinskog, da Gašpar putuje u Dubrovnik i radi njegovih interesa. Dakle, Gašpar Peranski je posljuje Stjepana Brsečine već drugi emisar, kojeg knez Petar šalje u Dubrovačku republiku, da uredi posao s njome ili s obzirom na nju. Kakve je naravi taj bio, ovaj puta je još teže pretpostaviti, nego prethodne godine, a isto tako, da li su ti poslovi bili u međusobnoj vezi.

Međutim, isprava otvara još jedan pogled na odnose Zrinskih i Dubrovnik, doduše posredan, ali ne manje zanimljiv, t. j. preko Šubića Peranskih.

Peranski²⁹ su druga grana plemena Šubića, od koje potječu i Zrinski. Kao što su se Zrinski preselili iz primorskih strana oko sredine XIV. stoljeća u sjevernu Hrvatsku dobivši ime po novoj postojbini Zrinu, tako su i Peranski došli nekako u isto vrijeme u Pernu, grad ispod Kupe. Peranski se, dakako, nisu tako proslavili kao Zrinski, ali su pripadali uvijek među ugledno hrvatsko plemstvo. Njihova veza s Dubrovnikom potječe otuda, što je jedan Šubić na kraju XV. stoljeća imao ženu Margaretu, unuku kneza Balše, sina vojvode Hrvoja Vukčića,³⁰ kome su Dubrovčani godine 1400. poklonili kuću u gradu i neke zemlje izvan grada. Poslije smrti Hrvoja kuću je uživala njegova žena Jelena, koja ju je poslije dala u najam. Nakon smrti Jelene posjed je prešao na Balšine kćeri,³¹ a preko njih na Peranske.³²

Tko su braća Gašpar i Janko Peranski, koje knez Petar Zrinski preporučuje vlastima Dubrovačke republike? Pošto su Turci oko 1585. osvojili konačno Pernu, Peranski su služili kao časnici na Krajini, a živjeli su na imanjima u Pokuplju pod zaštitom Zrinskih. Tako je i Petar podupirao spomenutu braću, pa je Janko, potkapetan u Karlovcu, na njegovu preporuku pošao 1660. u Draždjane na dvor saksonskog izbornog kneza Ivana Jurja II. kao zapovjednik hrvatske tjelesne straže od sedamdeset i pet gardista.³³ U Saskoj je Janko stekao velikih časti, pa i imanje u Morizburgu, a vrativši se nakon dvadesetogodišnjeg službovanja u domovinu povećao je tu svoje posjede uglavnom kupnjom konfisciranih imanja Zrinskih. Ali posjede u Dubrovniku, koji su se nalazili gotovo dva stoljeća u porodici Šubića-Peranskih, Janko je otuđio poklonivši ih bratu svoje žene Rječaninu Franji Berdariniju.³⁴ Tako su još prije izumrća porodice Peranskih (što se dogodilo 1740.) nestali iz njenih

ruku dubrovački posjedi, koji su se tako dugo nalazili u središtu jedne neobično zanimljive mreže odnosa i veza.

Nakon tri-četiri godine Petar Zrinski se prema pronađenim dokumentima ponovo obraća na Dubrovačku republiku. To je bilo vrijeme njegovih velikih uspjeha u ratu s Turcima (pobjedom kod Visibabe u srpnju 1655., kod Brloga i Perušića u studenom 1658. i kod Senja 1659.), ali i sve težih sukoba s austrijskim vojnim krugovima i onima u Hrvatskoj, koji ga tužakaju, i onima u Grazu i Beču, koji ga pozivaju na odgovornost. Kao što su ga oni prije lišavali časti, tako se sada (prosinac 1657.) on sam odrekao svojih službi, koje su mu, naravno, opet vraćene: bio je tada konjički pukovnik i veliki kapetan Senja i cijele Primorske Krajine. U to doba on radi intenzivno na ekonomskom podizanju svojih imanja (rudnici, talionica i pilane u Gorskome Kotaru, luke u Bakru i Kraljevici), a i na kulturnom polju, između ostalog prevodeći na hrvatski ep svoga brata »Adrianskog mora sirenu«, koju će 1660. izdati u Veneciji.

Dubrovačka republika nalazila se tada u dosta teškom položaju. Pogibelj je prijetila s mletačke, a još više s turske strane. Strah od Turaka bio je toliki, da je Republika, kada su se ovi 1657. spremali za novi rat i po treći put podsigli Kretu, počela misliti na obranu naručivši u Veneciji oružje i ratne sprave. Tu pripada i nastojanje, da se dobije u dubrovačku službu švicarski vojni zapovjednik Heer.³⁵ U listopadu 1658. zategnutost zbog hajdučkih provala preko dubrovačkog područja na tursko dovela je do novog pohoda turske vojske na Župu, izvrgnutu teškom haranju.³⁶

U takvoj situaciji dolazi ponovo Petrov čovjek u Dubrovnik. Jedan jedini dokumenat postoji o tome, t. j. pismo dubrovačkog kneza i senatora Zrinskome u Kraljevicu od 16. kolovoza 1658.: »Slavni i odlični gospodine, Gospodine poštovani, Gospodin Zan Francesco di Mello stigao je u ovaj grad s ljubaznim pismom Vaše Ekscelencije od 8. o. mj. S obzirom na njegove preporuke pružili smo mu svaku prednost i podršku u svemu, što može služiti Vašoj Ekscelenciji, budući da ova Republika uvelike želi naići na Vaše zadovoljstvo na sve veću potvrdu svoje osobite ljubavi, koju Vam iskazuje. Završavajući ljubimom ruke Vašoj Ekscelenciji želeći Vam onu sreću, za kojom Vi sami čeznete.«³⁷

Dakle, kao i u prva dva slučaja, ni ovdje nije spomenuta ni jedna riječ o naravi samog posla, ni o onom »što može služiti« Zrinskom, ni zbog čega su Dubrovčani pružili svoju pomoć njegovu emisaru. I tko je taj Zan Francesco di Mello? Očito Mlečanin. No prezime može biti i španjolsko ili portugalsko, a ako se ono Zan shvaća kao Jan (paleografski vrlo vjerojatno), možda se tu radi o nekom Juanu, koji je tko zna kako došao u službu Zrinskog. S druge strane u Senju je postojala porodica Demelli,³⁸ ali je teško reći, da li je s njima stajao u vezi Zan Francesco di Mello. Doduše, Zrinski je tada veliki kapetan Senja, ali njegov emisar je plemić, što su Demelli postali mnogo kasnije, a zatim je tu razlika i u ortografiji i početku imena.

Prema tome u ovom slučaju ne samo da je ostala u tajnosti misija, koju je Petar Zrinski upravio u Dubrovnik, već je i osoba njena izvršioca zastrta tamom. U onim zamršenim i opasnim prilikama, u kojima su se nalazili i Dubrovnik i Sjeverna Hrvatska oko sredine XVII. stoljeća, to nije ni čudno.

Jedva je prošlo tri i po mjeseca, a Dubrovačka republika i Zrinski ponovo saraduju i opet dopisuju. Ovaj puta stvar je uglavnom jasna. Radi se o ulozi, u kojoj smo Republiku sreli već u slučaju Borisija i braće Brsečina. Ali tamo se radilo o otkupu iz turskog zarobljeništva dubrovačkih građana, a u ovom slučaju trebalo je izbaviti iz ropstva jednog podložnika kneza Petra.

U Dubrovniku je postojala posebna ustanova za otkup robova Dubrovčana, u prvom redu pomoraca, jer premda je Dubrovnik još 1417. ukinuo trgovanje robljem, ipak je sve do kraja trpio zajedno s drugim evropskim državama od ove nevolje. Poput ostalih zemalja osnovao je i on posebnu blagajnu ili fond za otkup svojih zarobljenih građana, a posao oko toga povjerio zboru poznatom pod imenom rizničara Gospe Velike.³⁹ Njima su stavljene na raspoloženje usluge carigradskih poklisara, da ishode od Turske besplatno oslobođenje Dubrovčana, palih u ropstvo na Istoku, jer je Republika uživala u Turskoj povlasticu, da nijedan njen građanin nije smio biti zarobljen.

Financijska sredstva za tu djelatnost namicale su bratovštine, a i privatnici svojim zapisima. Prema tome Dubrovačka republika raspolagala je iskusnom, razgranatom i financijski dobro osiguranom službom za otkup robova. No koliko su god navedena novčana sredstva bila namijenjena isključivo za dubrovačke građane,⁴⁰ sama služba stajala je na raspoloženju svim kršćanima, pa su tako poznati mnogi slučajevi, da su se pripadnici različitih evropskih naroda spasavali iz turskog ropstva preko Dubrovnika. Razumljivo je stoga, da se i Zrinski obraća radi toga na prijateljsku Republiku.

O cijeloj stvari postoji također jedan dokumenat, i to opet pismo rektora i senatora knezu Petru u Kraljevicu od 1. prosinca 1658.: »Republika ova ne propušta surađivati s vjerskim žarom i kršćanskim milosrdem na korist onih, koji se nalaze u ropstvu u rukama nevjernika, stoga iskazuje svaku službu Vašoj Ekscelenciji s obzirom na poštovanje, koje iskazujemo Vašim preporkama, a još više svaku spremnost, kada treba pomoći oslobođenje Nikole Vlatkovića pokazujući Vam na isti način u svakoj drugoj prilici našu želju služiti Vam. Na kraju Vašoj Ekscelenciji najsrdačnije ljubimo ruku.«⁴¹

Što se tiče sužnja, kojega je trebalo izbaviti, očito je, da se radilo o uskoku, vjerojatno iz Senja, gdje je bilo Vlatkovića. Nikola je sigurno pri nekom okršaju dopao turskog ropstva, a njegovu zapovjedniku Zrinskom moralo je biti osobito stalo do njega, kada je poduzeo sve da ga spasi.

Zanimljivo je na kraju spomenuti, da je i kasnije bilo u Dubrovniku pojedinih, koji su stajali na neki način u vezi s Petrom Zrinskim, jer su se svojevremeno nalazili u njegovoj službi. Radi se o Stjepanu Madonizchi iz Saros-Pataka (to je mjesto bilo u vlasti kneževa Rakoczy, od kojih je Franjo bio zet Zrinskog) i Mihi Zegaraniu iz Senja. Obojica su bili šest godina u službi Gašpara Frankopana (šurjaka kneza Petra), a zatim su pet godina službovali u samog Petra Zrinskog. Poslije su boravili u Dubrovniku. Sve to saznajemo iz rukopisa »Status liberi« dubrovačkog nadbiskupskog arhiva, budući da je 15. i 30. rujna 1668. održan postupak, kojim je Madonizchi postigao kurijalnu svjedodžbu, potrebnu da se može u Dubrovniku oženiti. Svjedočili su mu uz spomenutog Zegarania još i druga dva Senjanika (vojnici Dubrovačke republike), dva Barišića.⁴²

Trebalo bi još – na kraju – iz svega izloženog povući zaključak, i tako odgovoriti na pitanje o historijskom značaju opisanih činjenica i zbivanja.

Do korespondencije Frankopana i Zrinskog s Dubrovnikom dolazi oko sredine XVII. stoljeća, kada je Evropa duboko uzbudjena socijalnim, nacionalnim i vjerskim prevratima, što se na Zapadu odrazilo uglavnom u Tridesetogodišnjem ratu, a na Istoku u ratovima poslije ruske Smute.⁴³

Pošto je Westfalski mir inaugurirao »grand siècle« francuske prevlasti u Evropi ozakonivši razdrobljenost Njemačke i »slobodu« njenih država i državnica, te sveo carske prerogative na dekorativni naslov, Austrija je svoj pogled okrenula na jug. Suzbijena u Njemačkoj i na Zapadu, Austrija je oslobođene energije upravila na organiziranje jedne snažne podunavske države. Ona postaje velesila na jugoistoku Evrope. Njene tendencije u tom pravcu, koje su Hrvatska i Ugarska imale osjetiti osobito za Leopolda I. (1658.–1705.), dolazile su već i u prvoj polovini stoljeća do izraza. Što se tiče austrijske politike na Jadranu, ona se intenzivira paralelno s političkim i osobito ekonomskim jačanjem srednjo-evropskog habsburškog sklopa. U XVII. stoljeću Austrija je, doduše, još daleko od toga da bude pomorska država, ali njene luke Trst i Rijeka sve više oživljuju. Leopold I. će provoditi već svijesnu pomorsko-trgovačku politiku, a njegov nasljednik Karlo VI. proklamirat će 1717. slobodu mora na Jadranu.

Venecija, kojoj je Turska otimala jedan posjed za drugim u istočnom Mediteranu, a trgovinu novootkriveni putovi na Atlantiku, prestala je u prvoj polovini XVII. stoljeća igrati paritetnu ulogu u evropskoj politici. Stoga je nastojala pošto poto zadržati dominaciju barem na Jadranu dolazeći do zategnutih odnosa sa svim obalnim državama, u prvom redu s Austrijom. Izraz tog stanja bio je i uskočki rat, u kome je protiv Mletaka nastupila i Španija, zainteresirana preko svoje Napuljske kraljevine. Neprijateljstva su ponovo izbila za vrijeme Tridesetogodišnjeg rata, u kome se Venecija otvoreno stavila na stranu habsburških protivnika pomajući novcem Švedane, unajmljujući Unijine generale i dižući sama vojsku protiv Lige. Međutim, tučena u tri sjeverotalijanska rata (Valtelina – 1626., Mantua – 1630. i Parma – 1644.), poharana kugom (1631.) i uvučena u Kandijski rat protiv Turske (1645.), Venecija za Austriju više nije predstavljala osobito ozbiljnog partnera.

Sudbina slična mletačkoj stiže i Tursku, koja se, doduše, kroz čitavo stoljeće nije odriicala ekspanzivnih prohtjeva protiv Srednje Evrope, ali joj snage za njihovo ostvarenje više nisu dostajale. Jedna vojna za drugom svršavale su s neuspjehom, tako da poslije Vašvarskog mira (1664.) hrvatskim i ugarskim velikašima postaje jasno, da njihov glavni neprijatelj više nije Turska, već Austrija. Slabljenje Turske nastavilo se i dalje, što će konačno na kraju stoljeća dovesti do njena istjerivanja iz Panonskog basena.

Hrvatska je u to vrijeme bila zbita na Reliquiae reliquiarum, jer je Žitvatoročki mir (1606.) donio tek neznatno proširenje. No sjeverna Hrvatska je ipak branila – pored Dubrovnika – čudnom energijom kontinuitet državnosti, jedini na slavenskom jugu. Slično kao i u Dubrovniku, i tu stvarnu vlast vrši nekoliko velikaških porodica: Zrinski, Frankopani, Erdödy, Keglevići, Dra-

škovići, Delišimunovići, povezani međusobno mnogostrukim rodbinskim i staleškim vezama. Ovi velikaši, ne samo preko bana, koji je bio najčešće jedan od njih, i sabora, već i neposredno preko svojih feudalnih dobara, vrše jurisdikciju u zemlji. To je još uvijek vrijeme punog hrvatskog feudalizma, koji će se početi unutarnje dekomponirati tek poslije zatora Zrinskih i Frankopana i konfiskacije njihovih posjeda, nakon oslobođenja Slavonije i Like, i s time vezanog priliva stranog, armalnog plemstva i nakon pojave lihve, koja će u rukama novih ljudi akumulirati velika imanja, što se sve događa tek na kraju stoljeća.

Na Krajini je položaj drugačiji, nego u Provincijalu, jer ona izdržava direktan pritisak Beča, ali ni tu još granice nijesu ustaljene. Još se njemački generali otimlju za različne posjede s hrvatskim feudalcima, a ovi opet postaju časnici na Krajini proširujući tako svoju vlast, kao na pr. Nikola Frankopan i Petar Zrinski.

Takav međunarodni i unutarnji položaj uvjetovao je i političku orijentaciju. Još od vremena Krste Frankopana, koji je vodio Zapoljinu stranku, dvije su struje bile uočljive u Hrvatskoj, od kojih se jedna nastojala prikloniti što više Habsburgovcima i pomoću njih spasavati svoj način života od osmanlijske bujice, a druga je teško podnosila austrijsku dominaciju i htjela bilo kako osloboditi zemlju od položaja između čekića i nakovnja. Ako bismo Nikolu Frankopana mogli svrstati u prvu grupu, onda je Petar Zrinski najizrazitiji predstavnik druge.

S te točke gledišta razumljivi su i zrinsko-mletački odnosi. Zadobivši od Frankopana u drugoj polovini XVI. stoljeća obalu, Zrinski su umjeli podržavati prijateljske veze s Mlecima, u prvom redu ekonomske preko svojih vinodolskih luka, osobito Bakra, na ustuk Rijeci i gradačkim nadvojvodama.⁴⁴ Veze Zrinskih s Mlecima jačaju iz generacije u generaciju, tako da za Petra postaju vrlo prisne. Osim Venecije Petar se u svom protuaustrijskom revoltu nastojao osloniti i na Poljsku i osobito Francusku, koja je za Luja XIV. ulazila u napon svoje moći, a kasnije i na Tursku. Međutim habsburška dominacija Podunavljem bivala je nesavladiva, tako da će Vitezović jednu generaciju kasnije, ne samo slaviti vlast Leopolda I., već će ga htjeti angažirati za još šire ciljeve, nego što su bili oni, zbog kojih je Zrinski ustao protiv njege.

Jačanje srednjo-evropskog habsburškog sklopa na ekonomskom i političkom planu, i s time u vezi prodiranje na Jadran, pratila je budno i Dubrovačka republika. Nalazeci se između Venecije, koja se nije odrcalala svojih pretenzija, i Turske, koja je dolazila u opasnost da bude uskoro istisnuta ne samo iz Podunavlja, već i sa Balkana, Dubrovnik se počeo ogledati za novim saveznicima. I tu su među vlastelom u toku stoljeća postojale dvije grupacije: jedna, koja je tražila oslon na Tursku i njenu saveznicu Francusku, a druga na Španiju i Austriju, ujedinjene pod habsburškim žezlom. Oko sredine XVII. stoljeća zbog spomenutih činilaca druga struja, osobito što se tiče Austrije, stala je prevladavati. Dubrovnik upravlja nakon dugog vremena svoj pogled opet na sjever, počinje preorijentacija njegove vanjske politike, što će dovesti: 1684. do sklapanja ugovora s Leopoldom I., kojim je obnovljena zaštita ugarsko-hrvatske krune nad Dubrovnikom; 1687. do dolaska u Dubrovnik

carskog rezidenta, pukovnika Dominika Corradinija⁴⁵ i istovremenog postavljanja stalnog dubrovačkog diplomatskog predstavnika na bečkom dvoru u osobi barona Cesara Pallazuolli; i 1690. do otvaranja dubrovačkog konzulata na Rijeci, s kojom se promet kao s glavnom lukom srednjo-evropskog habsburškog vladanja već uvelike razvio.⁴⁶

Nalazeći se, dakle, pred sličnim unutarnjim i vanjskim problemima kao i Banska Hrvatska, Dubrovačka republika mogla je vrlo dobro razumjeti njen složen položaj. Da je to doista tako, postoji vrlo zanimljiv indikator u samoj korespondenciji. Nikoli Frankopan, odgojenom u Austriji, prijatelju najprije nadvojvode, a kasnije kralja Ferdinanda II., protivniku Mletaka i banu, koji je morao abdicirati zbog opozicije sabora, daju titulu carskog savjetnika (*«del Consiglio di Sua Maestà Cesarea»*), a u naslovu Petru Zrinskom, ma da je već u mladosti postao carsko-kraljevski savjetnik i komornik, to nikada ne spominju, osjećajući jasno već u ono vrijeme njegovu političku orijentaciju.

Oba su hrvatska bana umrla u Beču, Nikola tražeći utočište, Petar kao buntovnik, ali je Dubrovnik imao prijateljske osjećaje i za jednog i za drugog. No bio je u povoljnijem položaju, jer dok nezaustavljivo prodiranje baroknog habsburškog Beča na jug u to vrijeme predstavlja za nj još zaštitu, dotle ono za sjevernu Hrvatsku znači ropstvo.

Ma da razjedinjeni dvaipostoljetnom mletačkom okupacijom dalmatinske Hrvatske i često nejasnom i vrlo složenom međunarodnom situacijom na našem području, ipak se odnosi između hrvatskog Sjevera i Juga počinju upravo oko sredine XVII. stoljeća ponovo razvijati. Jedan je od dokaza i izložena korespondencija.

Doduše, to, što Nikola Frankopan šalje jedno pismo dubrovačkim senatorima i nakon toga dobiva na poklon deset ovaca, možda nije tako značajno, jer se može reći, da je ta pojava slučajna. Međutim, okolnosti, koje su do nje dovele nisu bile slučajne. Treba se, naime, sjetiti pažnje, koju bivši hrvatski ban poklanja našim primorskim stranama i Dalmaciji, što je došlo do izraza i u njegovim oporukama (dakle, davno prije Vitezovića), a s druge strane stoljetnog nastojanja Dubrovnika, da uzima vojnike iz sjeverne Hrvatske ponavljajući u bezbroj varijanata formulu *«ma che siano Crouati di nostra lingua e cattolici»*, što je i dovelo do dodira s Nikolom. Ako se usto uzmu u obzir i veze, koje je rod Frankopana podržavao s Dubrovnikom, što spominju i Nikola i Republika, onda ovaj dodir između njih ne ispada slučajan, već ima dubok historijski smisao.

Isto se tako ne bi moglo reći ni za odnose Petra Zrinskog s Dubrovnikom, da imaju sporadičan karakter, jer da pronađena korespondencija ne govori o nekim širim političkim pothvatima. Ali ako uočimo tadašnji odnos sjeverne Hrvatske, osobito Zrinskog prema Austriji, a isto tako i delikatani međunarodni položaj Dubrovnika, onda će konspirativni karakter ove korespondencije biti razumljiv, dapače upravo konspirativnost je u takvim uvjetima najjači indikator, da se ispod neodređenih i učtivih fraza skrivaju mnogo zamašniji pothvati. Da se tu nije radilo o slučajnim dodirima, već o sistematskim vezama, dokaz su posljednja dva pisma Republike, u kojima ona ističe poštovanje, koje je uvijek iskazivala Petrovim preporukama, i svoju spremnost,

da ga u svakoj prilici zadovolji. Prema tome je sigurno, da ovi dokumenti, koji su do nas doprli, ilustriraju tek manji dio stvarnih veza kneza Petra i Dubrovačke republike.

Koliko je Petar Zrinski bio popularan u Dubrovniku, najbolji je dokaz spjev dubrovačkog vlastelina Vladislava Minčetića. Mnogi hrvatski književnici posvećivali su Petru Zrinskom svoja djela ili opisivali njegova (Glavinčić, Kanavelić, Čikuljin, Ratkaj, Vitezović),⁴⁷ ali Minčetićevo djelo se odlikuje osobitom simpatijom za Petra i njegov rod. I dok je Zlatarić Petrovu djedu posvetio knjigu svojih prijevoda, Minčetić je iz Petra učinio sam predmet svoga spjeva. »Trublja slovinska« to je sam knez Petar Zrinski. Predgovor i posveta »Trublji« datirani su »u Dubrovniku na 20. Junia 1663«, dakle ni četiri i po godine poslije navedenog pisma Republike. No dok je senat sa Zrinskim rješavao državne poslove, Minčetića je zanio u prvom redu Petrov književni rad. Ali on slavi Petra i kao ratnika, no svakako ne kao nekog condottiera, nego jer osjeća historijski, nacionalni značaj njegove pojave:

*»Tva svies znana tebe izvisi
Uarh svieh častih svieta ovoga,
O tvom svietu diha' i visi
Narod puka harvatskoga.«*

I dok senatori gotovo u isto vrijeme razlažu caru Leopoldu graničarski karakter Dubrovačke republike tražćći od njega vojnog zapovjednika (»da bismo u sadašnjim pokretima otomanskih vojski mogli vrijednošću i iskustvom takve osobe odrediti i predvidjeti sve, što je najpotrebnije za očuvanje ove Relikvije čitavog kršćanstva na Istoku, a koja živi i spašava se pod moćnim skeptrom posvećenog Rimskog imperija, isto tako za vlastito, kao i za opće dobro cijele Italije i država i kraljevina španjolske kruna, koje tamo posjeduje«),⁴⁸ dotle Minčetić daje pjesničku formulu za našu stoljetnu geopolitičku situaciju:

*»Od robstva bi davno u valih
Potomula Italija
O harvackieh da se žalih
More otmansko ne razbija.«*

Ako su prema tome veze Petra i Dubrovnika bile tako solidne, nameće se samo od sebe pitanje, da li je naša Republika igrala u Petrovim planovima, da odvoji hrvatsku državu od Austrije, neku određenu ulogu. Njemu, koji je uspostavljao veze sa svim cvropskim dvorovima, teško da je izmakao izvanredan diplomatski značaj Dubrovnika. U njegovim odnosima osobito s Turskom, ne samo službena dubrovačka diplomacija, već i čitava mreža polu-službenih i privatnih veza dubrovačkih trgovaca, poklisara, konzula i dragomana mogla je pružiti priličnih usluga. Međutim, nikakve indicije u pogledu zrinsko-frankopanske urote ne upućuju na Dubrovnik. Za naše dokumente to je i razumljivo, jer ih od urote dijeli prevelik vremenski razmak. U to je vrijeme Petar, premda je dolazio u oštre sukobe s Austrijom, koja ga lišava časti i zabranjuje dopisivanje s Turcima i oštro zamjera prijateljstvo s Venecijom, još samo istaknuti hrvatski velikaš, a njegove veze s inozemstvom

mogu se smatrati tek kao predigra budućim događajima. Kao sastavni dio ovih pripremnih radnji i uspostavljanja osobnih veza, koje će mu jednoga dana trebati, valja ubrojiti i opisane odnose s Dubrovačkom republikom. Međutim, kako onda da se protumači činjenica, da se danas na stranicama same urote ne sreće nigdje ime Dubrovnika? Tu bismo mogli opet upozoriti na dubrovačku tajnovitost ili izraziti nadu, da će se takvi dokumenti još možda naći,⁴⁰ ali prije svega tu se treba sjetiti, da je Dubrovnik godine 1667. (ne gledajući na očajne dubrovačko-turske odnose za tadašnjeg kajmakama i kasnijeg velikog vezira Kara-Mustafe), dakle u vrijeme, kada je Zrinsko-Frankopanska urota počela poprimati konkretne oblike, zadesio potres. Za Dubrovačku republiku on je značio isto onakvu katastrofu, kakvu će četiri godine kasnije predstavljati zator Zrinsko-Frankopanski u općehrvatskom omjeru.

(Primljeno za štampu na 8. sjednici I. odjela od 13. XI. 1953.)

BILJEŠKE

¹ Prema riječima Bettere (Bogdan Krizman: »Memoire Bara Bettere austrijskom generalu T. Milutinoviću o Dubrovačkoj republici iz 1815. godine«, Anali Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, Dubrovnik, 1952, str. 434.) Dubrovačka vlada je držala za plaću jednu satniju od dvjestu pješaka i drugu od sto tobdžija. Dio te momčadi stražario je u dvoru (bila su 24 dvorska stražara t. zv. zdura), na gradskim vratima ili po tvrđavama, a drugi je stajao na raspoloženju različnim oblastima. Časništvo se sastojalo od plemstva, koje je inače bilo oslobođeno vojne dužnosti. Na kraju Bettera veli, da je svako selo bilo obvezano dati određen broj ljudi za izvanredne ekspedicije. Ma da su oni bili plaćeni za to vrijeme, vlada je na taj način štedjela troškove stalne vojne sile. Veliku ulogu u vojnom pogledu igrale su bratovštine građana i obrtnika, koje su bile obvezane na stražu u gradu, a vršile su to po točnim odredbama, koje je senat mijenjao. Vidjeti o tome Karl Kovač, Critice o statistici i o vojničkim ustanovama u republici Dubrovačkoj, Glasnik Zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini, 1916, sv. 1 i 2. Tu Kovač upozorava na svoj tobožnji članak o barabantima u časopisu »Veda«, što je izlazio pred Prvi svjetski rat u Gorici, bez podrobnijih navoda, no tako ga nema.

² Vrhovnu vlast nad oružanim snagama, kao i nad svime, imao je Senat. Malo vijeće, koje je bilo najviši izvršni organ Republike, brinulo se, naravno, i o vojnim stvarima, pa u njemu kao da je sadržano i ministarstvo rata, jer ono poduzima mjere za utvrđenje grada, vodi brigu o funkcijama straža i o pomorskim snagama za borbu protiv gusara. Postojalo je još Ratno vijeće (Consiglio di guerra) kao neki glavni štab, a sastojalo se od pet senatora (procuratori delle guardie) i vrhovnog zapovjednika (governatore dell'armi), koji nije morao biti plemić, a mogao je biti i stranac (LCP, 33. VI. 1657, 5. IX. 1657, 29. V. 1660). Od 1678. sve do pada Republike napuljski je dvor slao redovito »governatore delle armi« Dubrovniku, protivivši uslugu u neko pravo nadzora, zbog čega je potkraj XVIII. stoljeća došlo i do diplomatskih sukoba. (Luj Vojnović: »Pad Dubrovnika«, knjiga II, Zagreb, 1908, str. 128.)

³ Tako se 1576. spominje neki »Gregorius de partibus Corvatiac«, koji je bio kapetan kneževa dvora. (Div. notariae, 120, f. 76.)

⁴ LCP, 9. V. 1618. O postanku riječi »barabanat« vidi u velikom rječniku J. akademije, gdje se ta riječ sasvim pravilno izvodi iz njemačke riječi »strabant« preko mađarske »darabant«.

⁵ ASMM, XVII, 2121.

⁶ ASMM, XVII, 2121.

⁷ Dokumenti upotrebljeni za Sturanijevu akciju jesu ovi: ASMM, XVII, 2121 (9. II., 16. III., 27. V. i I. VI. 1630), LCP. 20. IV. 1630 (sv. 15, fol. 96v, 97 i 97v).

⁸ Prema tečaju, koji je objavio Zlatko Herkov u studiji: »Horvacki novac – hrvatska novčana jedinica XVIII. stoljeća« (Starine, knj. 44, 1952), tair je u to vrijeme vrijedio 120 denara, rajnski forint 80, a ugarski 100. U Hrvatskoj se u to vrijeme računalo i po jednom i po drugom forintu, ali u vezi s inozemstvom, osobito Bečom, bio je sigurno uobičajen rajnski ili nemški forint. Prema tome Kukuljeviću je isplaćeno 300 rajnskih forinti ili dvostruko više, nego što bi prema Sturaniju bilo traženo.

⁹ Ivan Kukuljević: »Geschichtliche und genealogische Skizze der Familie Kukuljević aliter Bassani de Sacci«, litografirani rukopis, post 1860, privatno vlasništvo.

¹⁰ Familija Bassani de Sacci javlja se u Hrvatskoj od početka XV. stoljeća. To su ugledni senjski patriciji, koji su bili poznati i u Ugarskoj. Vladislav II. podjeljuje im 1490. hrvatsko plemstvo i patricijat grada Senja. Porodica je izumrla u muškoj lozi s dva brata, Andrijom i Ivanom, koji su pali 1596. pod Klisom u poznatoj akciji protiv Turaka pod generalom Lenkovićem. Međutim u XVII. stoljeću ime Basani de Sacci javlja se u porodici Kukuljević.

Kukuljevići su došli iz Hercegovine u Senj kao uskoci, vjerojatno oko sredine XVI. stoljeća. Prvi su njeni članovi, koje spominju isprave, dva brata Jakob i Juraj »die noch in Zeng geboren, warscheinlich ihr ganzes Leben daselbst zugebracht hatten«. Dalje tvrdi I. K., da su braća pripadala senjskim patricijima i da su bili oženjeni iz Senja, makar da su imena njihovih žena nepoznata: »Ipak, budući da su već Juraj II., sin Jurja I., u jednoj Leopoldovoj ispravi (1682.), a Franjo I., unuk Jakoba, u drugoj Leopoldovoj ispravi (1690.) imenovani nadimkom »aliter Bassani de Sacci«, to se ne može sumnjati, da su već njihovi očevi imali taj nadimak naslijeđivši ga ili po ženskoj liniji ili putem adopcije. To se može stim prije uzeti, jer žene ni Jurja II., ni Franje I. nisu pripadale porodici Bassani, koja je u to vrijeme već davno izumrla, a i oni su čitav život izvan Senja proveli«. Braća Jakob i Juraj I., od kojih je posljednji bio mlad, osnovali su dvije grane porodice Kukuljević, o kojoj I. K. donosi detaljno rodoslovno stablo. No ovdje treba istaknuti jedino to, da je grana Jurja I. izumrla s njegovim sinom Jurjem II. (1705.), jer je sin ovog Franjo II. umro bez potomstva prije oca. Grana Jakoba, čiji je sin Andrija dobio 1649. hrvatsko-ugarsko plemstvo, vrlo se raširila, i od nje potječu kasniji Kukuljevići. Plemstvo, koje je dobio Andrija, nije prešlo na Jurja II., jer ovaj ima različiti grb, t. j. onaj porodice Bassani (grifon na poprečnoj gredi), a neosporno je, da je bio plemić. (U knjizi »Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana«, koje je skupio E. Laszowsky, a izdala Jug. akademija u »Gradi za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI. i XVII. stoljeću«, Zagreb, 1951, nalazi se tekst isprave od 29. V. 1639, koju je potpisao i svojim pečatom snabdio Juraj I. Prema sumarnom navodu Laszowskog: »Orig. u drž. arhivu u Zagrebu, Docum. Oršić« tragao sam za ispravom, ali bez uspjeha. Tako nije jasno, kakvim se pečatom i eventualno grbom služio Juraj I.) Međutim, kao što smo vidjeli, predikat »Bassani de Sacci« javlja se kasnije i u Jakobovoj grani. Što se tiče Jurja II., koji je 1705. umro, bio je činovnik na različnim dobrima porodice Frankopan prije i poslije Zrinsko-Frankopanske pobijede. To je ukratko sve, što je rekao Ivan Kukuljević o genealogiji svoje porodice, ne odgovorivši na osnovno pitanje, kako i kada je plemstvo familije Bassani de Sacci prešlo na porodicu Kukuljević. Mislim, da ne ću pogriješiti, ako ustvrdim, da se to zbilo za Jurja I., koji nije nitko drugi već kapetan Juraj Kukuljević, koji je 1630. došao s grofom Frankopanom u Beč, gdje mu je povjerenom da povede hrvatske barabante u Dubrovnik.

Naime iz činjenice: 1. da se Jurju I. (kao nestalom ni kapetanu barabanata Jurju Kukuljeviću) ne pridaje nigdje plemićka titula, 2. da je Juraj II. plemić s grbom porodice Bassani de Sacci, 3. da je Andrija dobio drugo hrv.-ug. plemstvo i 4. da se u Jakobovoj grani nadimak »aliter Bassani de Sacci« javlja kasnije nego u Jurjevoj, treba zaključiti, da je plemstvo familije Bassani izravno pripadalo samo grani Jurja I., a ne i njegova brata Jakoba. To znači, da se Juraj I. oženio jednom od posljednjih predstavnica deficitantne familije Bassani, možda kćerju, odnosno nećakom braće poginule pod Klisom. To bi bio tipičan slučaj prefekcije poznat u hrv. ugarskom pravu, prema kome je na osnovu kraljeva privilegija porodica iz-

umrla u muškoj lozi mogla imutak i sva druga prava, pa i plemstvo (što je za nas osobito važno) prenijeti preko ženske predstavnice na njene muške potomke. (Verböczy: »Opus Tripartitum Juris Consuetudinarii«, partis I. titulus 7, 17, 39, 50, 57.) Manje je, naime, vjerojatno, da bi porodična prava Bassanija prešla na Kukuljevića adopcijom, jer bi onda Juraj I. bio plemić i iskorišćivao predikat, a ne samo njegov sin, a i činjenica, da dva muška člana porodice Bassani pogibaju tako reći nenadano u bici, ne opravdava misao adopcije. Predikat se kasnije javlja i kod Franje I., unuka Jakobova, dakle pranećaka Jurja I. To se može objasniti jedino ako pretpostavimo, da je Juraj II., poslije smrti svoga sina Franje II. vidjevši, da mu se obitelj gasi bez potomstva, prenio svoj naslov (i to sada vjerojatno adopcijom) i s njime sigurno spojena prava porodičnih fideicomissa (u citiranoj ispravi iz 1639. spominje se, da Juraj Kukuljević posjeduje kuće u Senju) na drugu granu, da bi se sve to sačuvalo u porodici.

¹¹ Dukati su u to vrijeme bio u Dubrovniku idealan novac prema mletačkom srebrnom dukatu, koji se počeo kovati u Veneciji 1562. Takav »dubrovački dukat« sadržavao je 40 dinarića ili grossetta. Budući da je 1 dinarić vrijedio 2 dinara, od kojih su 80 činili rajnski forint, to znači, da je Kukuljeviću plaća bila upravo 13 forinti mjesečno. U to vrijeme dubrovački notar (prema Cassa del commune, sv. XVI, fol. 273) ima mjesečno 7 dukata, ali on ubire i pristojbe od stranaka; knez je dobivao mjesečno 9 dukata (ibid. fol. 262). Liječnik Dubrovčanin Grassi dobivao je na godinu 200 dukata (Jeremić-Tadić »Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika«, Beograd, 1939, str. 64), što dakle čini nešto preko 16 i po dukata na mjesec. Strani renomirani liječnici plaćeni su kudikamo bolje pa su primali i preko 40 dukata na mjesec, ali nisu smjeli naplaćivati ništa od bolesnika. U svakom slučaju Kukuljević je u Dubrovniku imao kudikamo veću plaću, nego što bi imao u sjevernoj Hrvatskoj, na pr. u Zagrebu, gdje je tada »Najvažniji gradski činovnik, gradski bilježnik (notarius civitatis), koji je vršio sve tajničke poslove općine i jedini morao vladati latinskim jezikom, imao redovitu godišnju plaću od 32 forinte. To je bila ujedno i najveća činovnička plaća u Zagrebačkom Gracu. Izuzetan je bio jedino slučaj gradskog ciglara, koji je 1614. g. primio uime plaće ili nagrade 40 f 80 d, a 1639. g. 38 forinti.« (Lelja Dobronić: »Monumenta Historica Civitatis Zagrabiae«, svez. XIX, Zagreb, 1953, str. XXVII.)

¹² O njemu je pisao naj iscrpnije Vjekoslav Klaić u opsežnoj raspravi »Banovanje kneza Nikole Frankopana Tržačkoga«, Rad 211, Zagreb, 1916.

¹³ Laszowsky u svom članku o Nikoli Frankopanu u knjizi Znameniti i zaslužni Hrvati, Zagreb 1925, navodi godinu 1586. što svakako nije točno. Točnija će biti g. 1584, koju navodi M. Prelog u Stanojevićevoj enciklopediji. Klaić u svojoj raspravi ne spominje izričito godinu Nikolina rođenja, jer takav dokumenat nije našao, ali iz jednog drugog dokumenta, koji spominje, izlazilo bi, da se Nikola rodio na kraju 1583. ili u početku 1584. g. (Klaić: Op. c. str. 116).

¹⁴ Da se jedan ugledan Frankopan čak smatrao Dubrovčaninom, priča Ludovik Crijević-Tuberon (1459-1527). Radi se o Grguru Frankopanu, sinu Jurja I. Cetinskog, kaločkom nadbiskupu od 1503. On je potakao Crijevića, kada je taj dulje vremena boravio na njegovu dvoru u Baču, da napiše historiju Dubrovnika i da je priklopi kao IV., V. i VI. glavu svome djelu »Commentarii de suo tempore«. Kasnije je Crijević izdvojio povijest Dubrovnika u posebni spis, koji je 1790. izdan u Dubrovniku pod naslovom »Commentariolus Ludovici Cervarii Tuberonis de Origine et Incremento Urbis Rhacusanae«. U uvodu tog spisa Tubero kaže, da je Grgur Frankopan smatrao sebe porijeklom iz Dubrovnika, a svoje pretke slavnima u Dalmaciji. »Volio je, naime, biti Dubrovčanin, nego bilo odakle iz te pokrajine, jer mu nije izmaklo, da se Dubrovčani daleko istihu slavom i djelima između samih Dalmatinaca.« - O Grguru Frankopanu i Crijeviću govori Šišić u djelu »O hrvatskoj kraljici Margareti«, Dubrovnik, 1930, str. 18 i 19.

Jedan drugi Crijević (Fr. Seraphin Cervia) u djelu »Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur« pod imenom »Fr. Blasius Nicolai« navodi između ostalog: »Sigismund Frankopan, knez Krka, Senja i Modruše i gospodar Otočca u Hrvatskoj, postigao je svojim zagovorom, da je papa Pije II. godine 1461. dana 24. veljače podijelio otočku biskupiju u Hrvatskoj, inače pod splitskim nadbiskupom, bratu Vlahu Dubrovčaninu, propovjedničkog reda, odličnom

profesoru Sv. pisma, koji je tada boravio u Zadru.« (Op. cit., Ragusii, 1740, rkp, Arhiv J. akademije, str. 228). Vidjeti i u dubrov. Drž. arhivu: Diversa Notaria, 21. XII. 1478.

¹⁴ Čini se, da je već oko 1652. bio u dubrovačkoj službi Senjanin kapetan Juraj Dubravčić, koji je neposredno poslije potresa 1667. unovatio na Hrvatskom Primorju četru barabanata dovekši ih u Dubrovnik (A. Vučetić: »Un' escursione di Pietro Zrin...«, Venezia, 1913, str. 11). U zapisima Senata od 7. XII. 1658 našao sam ovu odluku: »Prima pars est de remunerando Ivo (!) Dubravčić Barabantem modo quo postea dicitur ob causas notas praesenti consilio« (Cons. rogat. sv. 109, fol. 43v). No odlučeno je 10:28, da se ne nagradi. Vjerojatno, da je barabant Ivo Dubravčić bio također Senjanin, ali svakako različit od kapetana Jurja Dubravčića.

¹⁵ Laszowsky: Op. cit. str. 84.

¹⁶ Tako generalni providur dalmatinski Antonio Priuli piše 29. XI. 1669: »Gospodinu grofu Petru Zrinskom, čije su cijenjene sposobnosti ljubavi prema prajasnjoj Republici zasjale u mnogim iskušenjima, treba biti uzvraćen u zamjenu najveći žar, koji će odlikovati i posvjedočiti poštovanje, kojim se nalazi okružena zasluga njegova imena.« (Boško Desnica: »Istorija kotarskih uskoka«, Beograd, 1950, str. 140.)

¹⁷ Vidjeti dopis providura Antonio Bernardo, dd. Trogir 28. VI. 1658., koji uz ostalo naziva Zrinskog »amicissimo della Repubblica« (Ibid. str. 92 ss.).

¹⁸ Petar je 1651. u Cabru uredio talionicu željeza iz ruda, koje je dobivao sa svojih imanja u Gorskou Kotaru. Uz ovu talionicu postojala je još pilana i mlin. (Rudolf Bičanić: »Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji«, Zagreb 1951, str. 163.) Proizvodi Petrove željezare i osobito pilane bili su namijenjeni u Veneciji, o čemu govori I. Kukuljević (»Arkiv« knj. 9, str. 213), kada veli, da se Petar oko 1653. u Mlecima tajno vezao davati im brodove i drva iz svojih šuma. »On ukida javne date ili ih smanjuje na minimum. Na taj način odvraća trgovinu od Rijeke, gdje je trgovina opterećena velikim daćama, porezom i privilegijama domaćih trgovaca, i navraća je u Bakar. Zrinski je osim toga doveo u Bakar trgovce iz Venecije (Benedetti, Michieli, Terzi) i Italije (Carina, Denaro). Ove su mjere dovele do procvata trgovine u Bakru, tako da je Zrinski u pomanjkanju prikladnih zgrada bio prisiljen pretvoriti neke crkvice u skladišta robe. Tako su kapele sv. Jakova i sv. Jurja pretvorene u magazine (depositorium ferri, d. mcllis, d. salis i dr.). Postojala su još skladišta vesala i brodske gradje, soli, žita i t. d.« »S tim u vezi razvijala se i brodogradnja. Iz g. 1701. potječe nam sačuvani nacrt bakarskog zaljeva G. Bodenehra, u kome je na istočnoj obali zaljeva ucrtno brodogradilište: »Platz Schiffe zu bauen.« Do njega je skladište drvene gradje »Holz Magazin«, a malo dalje skladište željeza »Eisen Magazin.« (Ivo Marochino: Iz pomorsko-trgovačke historije Bakra. Riječka revija, 1953, br. 3-4, str. 152.)

O značenju Vinodolskog Primorja u hrvatskoj politici XVI. i XVII. stoljeća i borbi Zrinskih s Habsburzima za njegov posjed postoji u bečkom Haus-Hof- und Staatsarchivu opsežan materijal pod naslovom »Wuggarische Handlung«. Sav taj arhivski materijal iscrpao sam pa ću na njegovu osnovu objaviti posebnu raspravu. Ovdje neka bude priopćen tek jedan zanimljiviji podatak u vezi s Dubrovnikom. Naime, Gradačka komora poslala je 1623. delegate Jurju Zrinskom, da pregovaraju o eventualnoj prodaji Vinodola. Izvješćujući o razgovoru sa Zrinskim i o njegovim prihodima od bakarske luke delegati navode: »Wie dann sich der Zeit ein Raguseer bei Ime aufhaltet, welcher (ohne Zweifel auf Anstiftung der Venediger) beriertes Einkomben zu Buccari machen will, und derentweg tractieren thuet.« (Küstenland, fasc. III, conv. 3, fol. 41-52)

¹⁹ Antonio Vučetić: »Un' escursione di Pietro Zrin in Dalmazia nel 1654«, Venecija, 1913, Estratto dal Nuovo Arhivo Veneto (Nuova serie, Vol. XXVI) i od istog autora: »Ratni lov Petra Zrinskoga po Jadranu«, »Dubrovnik«, 1913, br. 16, 17 i 18.

²⁰ LCP, 28. V. 1654, 3. X. 1654, LCL 3. VIII. 1654, 22. IX. 1654. ASMM, XVII, 2199, Cons. rogat. 21., 25., 26., 28. V. 1654.

²¹ LCP 26. V. 1654, 3. X. 1654, ASMM, XVII, 2199.

²² Laszowsky: Op. cit. str. 119.

²³ »Die Jouis XXV Majj 1654. Prima pars est de committendo excellentissimo domino rectori ejusque minori consilio, ut, in perueniendo huc illustrissimus dominus comes Petrus a Zrinio cum ejus brigentino, concedant ipsi, si uoluerit, ingredi in hunc portum ciuitatis cum dicto brigentino, eumque tractent et eidem largiantur, prout consultum est; per XXXVI. c. I. (Cons. rogat. knj. 105, st. 136.)

²⁴ Treba istaknuti, da novac za otkupninu nije bio prikupljan od privatnika, jer je u Dubrovniku od davnine postojao državni fond, iz kojeg su se isključivo namirivali izdaci za oslobođenje zarobljenih Dubrovcana (vidi str. 203. ove knjige). Kod privatnika je Borisio jedino osigurao svoj pothvat plativši neku stopu (to je bilo vrelo prihoda mnogih Dubrovcana, osobito vlastele), na osnovu čega je u datom slučaju (a takav je mogao biti upravo opisani) imao pravo potraživati od njih isplatu ugovorene osigurmine.

²⁵ Ivan Kukuljević Sakcinski: Arkiv, knj. 9, Zagreb, 1868, str. 213 i 214.

²⁶ Vidi se to iz dopisa vlade (LCP 14. III. 1658), kojim ih obavješćuje, da je poslala u Rijeku barku, da bi se ukrao pukovnik Ciril Heer. Taj Heer (ili Geer?) bio je Švicarac; Republika ga je preko svog bečkog agenta već poznatog Miha Sturanija htjela angažirati kao zapovjednika svojih oružanih snaga s horendnom plaćom od 1000 dukata na godinu. Nakon dugih pregovora i potvrda za njim čini se, da je Heer stigao već negdje na sjeverni Jadran, da se prebaci u Dubrovnik. U tome vidu Republika i piše 14. ožujka 1658. braći Brsečina na Rijeku, da Heera pronadu i upute u Dubrovnik, a ukoliko se ne bi tamo nalazio, neka lađu pošalju u Veneciju, kuda je može biti stigao. Međutim, ubrzo zatim Senat se predomislio (valjda se našao neki domaći kandidat za taj položaj) i opozvao sve naloge u vezi s Heerom.

²⁷ Diversa Cancel. knj. 210, str. 139, 26. XI. 1655. Pismo je, naime, dubrovačka kancelarija toga dana »na nalog gospodina grofa i na zahtjev dolje spomenutog Gašpara Peranskog« ubilježila u svoju knjigu, pošto se uvjerila o identitetu Peranskog putem vjerodostojnih svjedoka i zakletve, te pošto je pregledan potpis i pečat isprave. Ispravu citira in extenso bez ikakva komentara A. Vučetić na kraju spomenutog djela, str. 42.

²⁸ Čini se, da je postojala još jedna slična isprava Petra Zrinskog, jer Lopašić u spomenutom članku o Perni veli: »Pače knez Petar Zrinski tvrdi u jednom pismu od 11. maja g. 1655, da su Peranski »de genere Subich ex antiqua prosapia patriciorum Ragusanorum ortas.« Da se eventualno radi o različitoj ispravi od gore citirane, govori drugi datum (doduše samo mjeseca) i drugi oblik genitiva plurala, t. j. »Ragusanorum«, mjesto »Ragusiensium«, kako stoji u zapisniku dubrovačke kancelarije, koji Lopašić teško da je poznao. No ipak može biti, da je pred njim bio original ili neki prijepis, baš ove isprave, koja je stigla u dubrovačku kancelariju, a citirane razlike da su slučajne.

²⁹ Radoslav Lopašić: »Perna i Peranski«, u knjizi »Oko Kupe i Korane«, Zagreb, 1895, str. 210 ss.

³⁰ Taj genealoški podatak nalazi se u zapisniku zagrebačkog Kaptola, kome je godine 1563. Gašpar Subić (»filius egr. quondam Christophori Swbith de Pernya, filii olim Margarethe, filie quondam domine Dorothee, filie olim Balsse, filii quondam illustris ducis Hervoes«) donio ispravu rektora i Senata, potpisanu od Hicronima »de Sfondratis de Cremona, notarii et secretarii civitatis« glede Hrvojinih posjeda, stime da mu Kaptol izda njen ovjеровljeni prijepis. Sama isprava se u zapisniku ne nalazi. (Drž. arhiv u Zagrebu, Zagrebački kaptol, Prot. I., str. 258). Značajna je i druga isprava 130 godina starija, ali suprotne provenijencije, jer ju je izdao zagrebački Kaptol, a sada se čuva u originalu u dubrovačkom Drž. arhivu, no još nije signirana. To je punomoć, koju je Kaptol, 24. III. 1433. na zahtjev spomenute Doroteje, unuke Hrvoja Vukčića, izdao njenu mužu Simunu, sinu Jurja iz Kladaše, i nekom Stjepanu (»filius Hermie de Grabronnik«), da je mogu zastupati u Dubrovniku kod preuzimanja dohodaka njene kuće i tamošnjih dobara (»vinearum et aliarum utilitatum ad candem domum spectantium«), budući da ona sama zbog velike daljine i nepogodnih putova ne može lako doći u taj grad. Znači da je unuka hrvatsko-bosanskog prvaka živjela u Zagrebu ili u blizini, gdje se vjerojatno njena kći Margareta mnogo kasnije udala za jednog Subića Peranskog.

³¹ O tome postoji pismo rektora i Vijeća kralju Sigismundu (4. III. 1423.), koji im je naložio, da kuću i prihode, koje da su Dubrovčani prisvojili, vrate kćerima Balše. Dubrovčani uvjeravaju kralja, da nisu znali za smrt Hrvojinine žene i postojanje njegovih unuka, ali pošto su to saznali, da su kuću i prihode doznali unukama vojvode Hrvoja ne zaboravljajući njegova dobročinstva. (Gelicich-Thalloszy: »Diplomatarium relationum Republicae Ragusanae cum regno Hungariae«, Budapest, 1887, str. 228.) Tu se nalazi i pismo banu Talovcu iz 1445, koji je namjeravao kupiti spomenutu kuću. Dubrovčani mu odgovaraju, kako postoje nasljednici Hrvoja, neka se obrati na njih te da s njima ili preko zastupnika izvrši u Dubrovniku s uobičajenim formalnostima namjeravanu kupoprodaju (Op. cit. str. 460). Međutim do nje nije došlo, jer su posjedi, kao što smo vidjeli, prešli na Peranske.

³² Da su Peranski dolazili u Dubrovnik i prema tome uživali svoj posjed, dokazom je i pismo jednog drugog Zrinskog pjesniku Dinku Zlatariću. Poznato je, da je slavni dubrovački pjesnik bio u sjevernoj Hrvatskoj, gdje je njegov brat Miho služio u vojsci kneza Jurja Zrinskog, sina Nikole Sigetskog. Zlatarić je Jurju posvetio vrlo lijepim predgovorom knjigu svojih prijevoda na »hrvacki jezik«, izdanu u Veneciji 1597. (Djela Dominika Zlatarića, Stari pisci hrvatski, knj. XXI, Zagreb, 1899.) Na ovaj izraz pažnje Zrinski je odgovorio pismom, datiranim u Cakovcu 26. VIII. 1602, u kojem zahvaljuje Zlatariću među ostalim i za to, što je ljubazno primio njegova »prvog famulusa« Petra Šubića od Perne, dok je bio u Dubrovniku. To pismo inače živo podsjeca koincidencijom osoba i okolnosti na citiranu ispravu Petra Zrinskog pola stoljeća kasnije, ali i svojim stilom, tako da se teško oteći dojmu, da nije bilo poznato Petru.

Što se tiče Zlatarića i Zrinskih, postoji još jedan dokumenat, a to je pismo Nikole Zrinskog, brata Jurjeva, pisano u Cakovcu 12. IX. 1602. na hrvatskom jeziku, kojim traži knjige od Zlatarića. To pismo je pod imenom Laszowskog publicirano dva puta. Prvi put u njegovu članku »Zrinski i Zlatarići, pjesnici dubrovački« (Časopis za hrvatsku povijest, br. 4, Zagreb, 1943, str. 364). Pod »Zlatarići« L. tu razumjeva Dinka i njegova sina Šimuna, koji je složio latinski epigram u slavu svog strica spomenutog Mihe. Drugi put u već spomenutom »Izboru isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana«. U ovom »Izboru«, koji je L. sakupio i uredio poslije Prvog svjetskog rata, a J. akademija nedavno izdala, napomenuto je u bilješci, da je »knez Petar« (koji je imao Zlatarićeve pjesme) Petar Denti, službenik porodice Zrinskih. Međutim, taj Denti je bio mrtav već 1575. (Op. cit. str. 7). U »Časopisu« steji u bilješci, da je taj Petar bio Petar Balijardović, gubernator Oslja i drugih Zrinskih gradova s one strane Save, a to će tako i biti.

³³ Petar Zrinski se za Tridesetogodišnjeg rata, dok je vojevao sa svoje dvije hrvatske pukovnije u Njemačkoj, uvelike sprijateljio sa saksonskim vojvodom. Oni su dopisivali sve do tragične smrti Petrove, pa se na imanju Zrinskog našla znatna korespondencija između bana i njemačkog kneza, koja je kasnije odnijeta u Beč. (R. Lopašić: »Spomenici o hrvatskih gardah na dvorovih u Draždjanih i Pozdamu«, Starine, knj. XXVII, Zagreb, 1895, str. 173.) Dekret cara Leopolda, dd. Požun 6. IX. 1659, kojim dopušta Janku da povede gardu Hrvata u Saksonsku, čuva se (u dosta lošem stanju) u Lopašićevoj ostavštini, u Arhivu Jug. akademije, između desetaka ostalih isprava o Peranskima.

³⁴ Janko Peranski moli Dubrovačku republiku latinskom ispravom sastavljenom u Draždjanima 8. VI. 1668, da pruži zaštitu njegovu šurjaku, kome »iz zahvalnosti ustupam i darujem, izjavljujem i doznajuem sva moja dobra u Dubrovačkoj državi, koja od starine posjeduju moji preci i ja: kuću, kmetove, zemlje, jednom riječi sve, što mi pripada i ima pripadati zajedno s plodovima i kamatama« (Lopašić, Hrvatske garde, str. 184).

³⁵ Vidi bilješku 26.

³⁶ Antonije Vučić: Dubrovnik za Kandijskog rata 1645–1669, Dubrovnik, 1896.

³⁷ LCP, sv. 22, fol. 129.

³⁸ Jedan član porodice Demelli postao je senjski građanin 1682, a drugi (također Ivan) senjski patricij 1751. Možda je to bio isti, kojeg je Karlo VI. imenovao vitezom s predikatom de Löwensfeld 1740. Neki drugi Demelli postali su plemići 1727. (Vidjeti priloge Mile Magdića o senjskim porodicama u Starinama br. 12 i 17 i Bojničičev »Der Adel von Kroatien«, Nürnberg, 1896.)

³⁹ Kosta Vojnović: »Državni rizničari Republike dubrovačke«, Rad, knj. 127.

⁴⁰ »Iz dopisivanja Rizničara Gospe Velike za jedno stoljeće i po, t. j. od god. 1635-1794, malo dake prije pada Republike, izlazi očevitno dokazano da ti dhoci biše vazda i isključivo upotrebljeni za otkup dubrovačkih gragjana, a ne robova uopće«. (Kosta Vojnović: Op. cit., str. 74.)

⁴¹ LCP sv. 22, fol. 166.

⁴² N. I. Gjivanović: Sluge Gašpara Frankopana i Petra Zrinjskoga u Dubrovniku god. 1668, Srđ, 1907, str. 370 i 371.

⁴³ Da je Smuta imala odjeka i u našim stranama, i to baš u Dubrovniku, pokazao je Vladimir Mošin u studiji »Prepiska ruskog samozvanca Ivana-Timoške Akundinova s Dubrovnikom g. 1648«, Historijski zbornik, 1-2, Zagreb, 1952, str. 71.

⁴⁴ O tome vidjeti E. Laszowsky: Gorski Kotar i Vinodol, Zagreb, 1923., a isto tako njegov »Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana«, gdje je osobito značajna isprava Jurja Zrinskog od 30. XI. 1600. o njegovu neprijateljskom stavu prema uskokima. Vidjeti i spomenutu studiju Herkova, koji navodi: »Mletački je novac već u XVI. stoljeću običajnim platežnim sredstvom na području Hrvatske. U prometu dolazi pretežno s dobara Zrinskih i Frankopanskih, budući da trgovina s tih dobara gravitira prema jugu. Podanici tih dobara uživaju pogodnost, da kraljevinski porez plaćaju u mletačkom novcu. G. 1595. hrvatski sabor proglašuje mletački novac općenitim platežnim sredstvom te određuje, da ga svatko ima primiti«.

⁴⁵ Dokumenti o Corradinovoj misiji (na njegovu inicijativu stigla je u Dubrovnik četa hrvatskih vojnika) collarase se u dubrovačkom Drž. arhivu, u seriji ASMM. Tu su i namire (1687-1690) Corradinove za plaću, što mu je Republika mjesečno isplaćivala. God. 1690. Corradini je umro, a još iste godine Leopold je poslao kao svog novog residenta Republici pukovnika Filipa baruna Saponara. Njegovih dopisa ima veći broj (posljednji iz sredine 1699 - vrijeme Karlovačkog mira), iz kojih se vidi, da je njegova djelatnost bila osobito uperena protiv Venecije, obavještavajući Dubrovčane o njenim namjerama i bodreći ih, da poduzmu mjere protiv nje, premda su u to vrijeme Beč i Venecija saveznici u velikom protivturskom ratu.

⁴⁶ Vidjeti moju raspravu: »Dubrovačka republika prema Rijeci Senjskoj do osnutka konzulata«, zbornik »Dubrovačko pomorstvo«, Dubrovnik, 1952.

⁴⁷ Eugen Kumičić u romanu »Urota Zrinsko-Frankopanska« spominje prijateljstvo Petra i njegove obitelji s Franom Gundulićem, sinom pjesnikom, koji je u to vrijeme bio austrijski pukovnik živčeti u Beču. (Op. c. Zagreb, 1952, str. 154ss i 194ss.)

Da ta veza Zrinskih s Gundulićem nije bila samo Kumičićeva »licentia poetica«, vidi se iz činjenice, što Gremonville, francuski poslanik u Beču, u dva navrata govori o Franu, jedamput preporučujući ga, jer da su mu Gundulići učinili velikih usluga, a drugi put poslije urote, kada ga je Frano savjetovao, da se skloni iz Beča, jer da na njega pada odium urote. (Bogišić: »Acta coniurationem.«) Osim toga sam Frano u pismima prijatelju Bassegliju i bratu Šišku (u dubrovačkom Drž. arhivu) govori (8. VI. 1670.) o završnim akcijama oko ugušenja urote u gornjoj Ugarskoj, pa zatim veli: »Conte Srin e Frangipani stanno prigioni, ne si parla adesso altro di loro.« (Mirko Deanović: »Frano Dživa Gundulić i njegov put u Moskvu 1655 g«, Starine, 41/1948, str. 14.)

⁴⁸ LCP, 29. V. 1660.

⁴⁹ U Istoriskom časopisu SAN, knj. III. 1951-52 u »Izveštaju o prikupljanju, proučavanju i objavljivanju građe za borbu Dubrovnika za opstanak posle velikog zemljotresa 1667. g.« R. Samardžića opisana je građa, koja je za to razdoblje nađena u dubrovačkom Državnom arhivu. Na strani 492, navodi se građa iz Turske, pa se kaže, da se tu nalazi »i jedan dokument o zavjeri Zrinskog i Frankopana«. Navodno bi se tu radilo o izvještaju dubrovačkog poklisara o misiji Bukovačkog na Porti. Nažalost moja nastojanja, da dodem do kopije ili barem signature tog dokumenta, nisu dosad urodila plodom.

PRILOZI

1.

Dubrovnik. 9. V. 1618. Dubrovačka vlada traži od svog pouzdanika u Beču Luja Radibratija, da dobavi tobđžije i barabante.

Viena.

*Al nostro diletissimo Messer Luigi Radibrati.
Il Rettore et i consilieri di Ragugia.*

Per poterci prouedere de Bombardieri periti nella professione per seruitio di questa città, desideriamo hauer da voi distinta informatione, se da coteste parti se ne potria condure, e con che salario, ma che siano cattolici. Però procurarete di prenderne essata cognitione e darci minuto ragguaglio sopra ciò, perchè lo aspetaremo con molto desiderio e con certezza, che in questo negotio conosceremo il solito vostro affetto e prontezza per interesse della patria. Auuisateci ancora se si potrà hauere de Barabanti, e in che numero, ma che siano Crouati de nostra lingua e cattolici, quandosi potriano hauere, e con che prouisione per la guardia ed altri seruitii della città. State sano.
(Litterae et commissiones Ponentis, sv. 12, st. 153)

2.

Dubrovnik. 20. IV. 1630. Dubrovačka vlada moli kralja Ferdinanda II., da dopusti, da trideset barabanata sa zapovjednikom dođu u Dubrovnik.

*Alla Sacra Cesarea Regia Maestà.
Sacra Cesarea Regia Maestà,*

Con gratuita concessione de i Sacri Cesari di gloriosa memoria e predecessori della Maestà Vostra Cesarea per più vigilante guardia della città nostra e questi confini ci siamo seruiti sempre di soldati Hungari e Croati cattolici, havendo confidato nella fedeltà e valor loro più che in veruna altra nazione, come nei dependenti del Sacro Imperio e della gloriosissima Corona di Hungaria, antica protettrice di questa Republica. Supplicamo però con ogni humiltà la Maestà Vostra Cesarea, che si degni per sua inata benignità di dar licenza a Michele Matteo Sturanni, nostro cittadino, per poter estrarre al nostro soldo trenta persone alte con uno capo, e altro per capo de nostri Bombardieri; che con questa dimostrazione della clemenza di Vostra Maestà Cesarea augmentarà l'obbligo di nostra singolar e perpetua diuozione e seruitio, che la professiamo alla Maestà Vostra Cesarea. Con profonda riuerenza c'inchiniamo pregando Iddio, che la sua vita e gloria distenda a lungissimi anni.

Della Vostra Sacra Cesarea Regia Maestà Diuotissimi seruitori, Il Rettore et i consiglieri della Republica di Ragugia.

(Litterae et commissiones Ponentis, sv. 15, st. 97)

Bosiljevo. 15. III. 1635. Pismo kneza Nikole Frankopana Dubrovačkoj vladi.

*Illustrissimi Reverendissimi Reverendi Spectabiles Magnifici
et Nobiles Domini et Amici Observandissimi.*

Quamvis Eisdem Dominationibus Vestris persona mea hactenus forte ignota fuerit, tamen familiam meam ipsis pridem bene notam esse non dubito. Nam ex litteris antiquis cognovi Maiores meos Comites Frangepanos olim temporibus Diuorum Hungariae Regum cum inclita Republica illa et Nobilitate Ragusea amicitiam singularem colluisse et correspondentiam bonam habuisse; interim iniuria temporum et sevitia Turcarum res istarum partium in alium statum postea conuertit. Itaque Ego hac occasione medio recte capitanei Vestrarum Dominationum Georgii Kukuleuich (qui in has partes cum licentia Earundem veniens, me tamquam suum veterem Fautorem etiam inuisit) praeterire nolui, quin hisce meis litteris Vestras Dominationes Illustrissimas quoque officiose salutarem, et meum Eisdem gratificandi animum, et in occurrentibus occasionibus seruiendi promptitudinem, pro possibili offerem.

Praedictum vero Capitaneum Georgium Kukuleuich, quamuis non dubitem, quod se ipsum per suum benemerendi studium apud Dominationes Vestras acceptum facere conabitur, tamen, ut ipsum etiam in mei gratiam sibi commendatum habere velint, rogo. De caetero Vestris Dominationibus Illustrissimis singulis incolumitatem ac Reipublicae Vestrae prosperitatem atque augmentum a Deo precor.

Datae in Arce Bossilleuo 15 Martii Anno 1635.

Illustrissimarum Reuerendissimarum Reuerendarum Spectabilium Magnificarum et Nobilium Dominationum Vestrarum Servitor paratus et amicus Nicolaus Comes de Frangepaniis.

Praeterea nonnulla ipsi Kukuleuich oretenus Eisdem referenda commisi.

(Acta Sanctae Mariae Maioris, XVII, 2055)

Dubrovnik. 30. IV. 1635. Pismo Dubrovačke vlade knezu Nikoli Frankopanu.

*All' Illustrissimo Signore, Signore Nostro Osseuandissimo,
all' Signor Niccolò Conte di Frangepani del Consiglio
di Sua Maestà Cesarea.*

Illustrissimo Signore, Signore Nostro Osseuandissimo,

Il capitano Georgio Kukuglieuich al suo ritorno quà da coteste parti ci ha reso l'humanissima lettera di Vostra Signoria Illustrissima piena di cortese attestazioni della sua ottima uolontà verso di noi, di che habbiamo sentito grandissima consolatione, perchè da Vostra Signoria Illustrissima, dotata di tante virtù et meriti, come uero descendente dell'antichissima e nobilissima casa Frangepani, non poteua uscire altra dimostratione di affetto, che quella,

che corrispondeua, come benhereditario alla singolare amicitia, che è stata sempre tra li suoi maggiori e questa Republica. Ne ringraziamo Vostra Signoria Illustrissima con ogni efficacia, accertandola, che ne la malignità de tempi, ne nessun accidente humano, non hanno potuto, ne potranno mai diminuire la nostra costante osservanza, che le portiamo.

Esso Capitan Georgio con li suoi buoni portamenti si acquista la gratia della Republica, la quale gli sarà tanto più propitia e calda, quanto che Vostra Signoria Illustrissima si è compiacciuta di accompagnarlo con la sua raccomandatione; et in quello, che egli da parte sua ci ha richiesto à bocca per le peccore gl'habbiamo fatto consignare dieci di razza spagnola con uno maschio della medesima razza per farle presentare a Vostra Signoria Illustrissima da parte nostra. Per fine le preghiamo longhissima vita con ogni compita prosperità.

Ai servigii di Vostra Signoria Illustrissima Il Rettore et i Consiglieri della Republica de Rhaugia.

(Litterac et commissiones Ponentis, sv. 16, st. 124v)

5.

Dubrovnik. 26. V. 1654. Dubrovačka vlada moli kneza Petra Zrinskog, da pusti Marina Borisija.

*All'Illustrissimo et Eccellentissimo Signore, Signor
Osservandissimo, il Signor Conte Pietro di Zrino.*

Illustrissimo et Eccellentissimo Signore, Signor Osservandissimo,

Sentiamo che per ordine di Vostra Eccellenza sia stato arrestato Marino Boriso, nostro cittadino, con la sua banchetta, et huomini, e con denari, et altro che portava in Antiuari, doue possiede diuerse possessioni e beni. Deue V. S. Illustrissima et Eccellentissima sapere, che il detto Boriso ritrovandosi in Dolcigno, et essendo iui stato condotti per schiaui Steffano e Christoforo Barsecina, con loro compagni, presi nel Canale di Corcola da fuste di Santa Maura e di Dolcigno, et havendoli esso Boriso riconosciuti per sudditi nostri ha fatto il possibile per liberarli; nè senza riscato gl'è sortito l'intento, per il quale, rileuante mille e tanti ducati ha impegnato tutti i suoi poderi e beni in Albania con promessa et obligo di portarli à quei Turchi al suo ritorno di quà, purchè li detti Barsecina et altri loro compagni, in tutto sette persone, fossero liberati, e dati a lui per condurli in questa Città, come ha fatto li passati giorni, il quale riscato essendo stato qui somministrato dall'opere pie et elemosine è stato consignato al medesimo Boriso per dispegnare e liberare i suoi beni colà perciò obligati.

Questo è la pura verità, e di vera scienza l'attestiamo à Vostra Eccellenza pregandola in viva maniera che da Signore e Caualliere Christiano, ch'ella è, si compiaccia, quando prima non fosse seguito, di liberare il detto Boriso Christiano, nostro Cittadino, con la sua Barca, huomini, contanti e robbe, per non aggiungere l'afflittione all'afflitto, e per non aggravare molti nobili

e Cittadini nostri, che sono assicuratori del detto denaro per publico Instrumento, e per non defraudare alla sua generosità e casa, la quale per riscatto e libertà de fedeli Christiani dalle mani degli infedeli non ha mai sparegnato il sangue e Thesori suoi. Questa Republica per atto così generoso et insieme pietoso hauerà a Vostra Signoria Illustrissima et Eccellentissima particolare obligatione, ne mancherà mai con dovuta gratitudine di corrisponderle in cose maggiori di suo compiacimento. E per fine cordialmente la salutiamo, augurandole da Dio tutte le bramate felicità.

(Litterae et commissiones Pontentis, sv. 21, st. 58v)

6.

Bakar. 4. IX. 1654. Pismo kneza Petra Zrinskog Dubrovačkoj vladi.

Illustrissimi et Eccellentissimi Signori, Signori Osservandissimi,

Dalla graciosissima delle Signorie Illustrissime loro habbiamo compreso il tutto, in conformita di ciò li auisiamo qualmente Padron Steffano Bersecina no ha occasione di lamentarsi essendo dalli nostri Agenti apieno soddisfatto, et Marino Boris quello pretende noi non lo sapiamo. Non altro per hora alle Signorie Illustrissime loro, in che posso servirla mi ritrouarano sempre Pron-tissimo, et affettuosamente li baciono le mani.

Buchari li 4 Settembre 1654.

Delle Signorie Illustrissime Affezionatissimo sempre per servirla Conte Pietro de Zrin.

(Acta Sanctae Mariae Maioris, XVII, 2055)

7.

Bakar. 14. IX. 1654. Pismo kapetana Jurja Afeltrovića Dubrovačkoj vladi.

*Illustrissimi et Eccellentissimi Signori, Signori et Padroni
Collendissimi,*

Essendo si partito l'Illustrissimo Signor Contte mio Patrone per Crouacia mi lasò ordine, che venendo Padron Stephano Bersecina da Segnia lo douesi spedire con le lettere spetante a Vostre Eccellenze Illustrissime, et quello dal detto Padron Stephano sarà esposto a boca auanti l'Eccellenze Illustrissime loro, da parte del detto Illustrissimo Signor Contte mio Padrone, li potranno dare piena et indubitata fede. Mentre per fine li bacio le mani.

Buchari li 14 settembre 1654.

Delle Eccellenze Illustrissime Deuotissimo Seruitore Georgio Afeltran, capitano in Vinodol.

(Acta Sanctae Mariae Maioris, XVII, 2199)

Dubrovnik. 3. X. 1654. Dubrovačka vlada javlja knezu Petru Zrinskom, da je izašla u svemu na ruku Stjepanu Brsečini.

Buccari.

Al Signor Conte Pietro di Zrino.

*Illustrissimo et eccellentissimo Signore, Signor
Osservandissimo,*

Al Padrone Steffano Barsecina, che ne ha rese l'amorevolissime lettere di V. S. eccellentissima delle 4. di passato si è da noi somministrato ogni braccio, aiuto et fauore per eseguire, quanto da lei et dalli suoi Agenti li è stato comesso. Et al suo ritorno l'istesso Barsecina ne ha riferito di hauere, ancorchè con molte difficoltà et pericoli, superato, quanto li suoi Agenti per parte di Vostra eccellenza li hanno imposto; il che sommamente ci è piaciuto et tanto più, che il medesimo Barsecina, come ne accenna con le dette lettere, non ha occasione di lamentarsi. Se in altro possiamo dimostrare il nostro propenso affetto verso ogni desiderio et sodisfazione di Vostra eccellenza ce lo significhi, che sempre sarà compiaciuta con particolare ambitione; et con tal fine cordialmente le Bacciamo le mani augurandoli dal cielo etc.

(Litterae et commissiones Ponentis, sv. 21, st. 120v)

Ozalj. 11. X. 1655. Knez Petar Zrinski izdaje Gašparu Peranskom preporuku za dubrovačke vlasti.

Nos Comes Petrus perpetuus a Zrinij, Sacratissimac Cesaree Regieque Maiestatis Consiliarius, Camerarius, Colonellus Usccorum Sechelbergensium certorum equitum Carlostadiensium ac Zluine et Velomirich presidiorum supremus capitaneus. Universis et singulis cuiuscumque status, gradus conditionis, auctoritatis officii et eminentium presentes inspecturis salutem et amicitie nostre propensionem, quibus autem expedit etiam officii promptitudinem. Cum domesticus et primarius familiaris noster, generosus dominus Caspar Peremey, legitimus pronepos alterius Caspari Peremey de genere Subich ex antiqua prosapia Patriciorum Ragusiensium ortus, qui in teneris annis orbatu parentibus per plures annos peragratus vicinas regiones non ita pridem pristinos inuisit lares, tam nostris, quam suis Ragusium proficiscens in negotiis a nobis testimoniales Prosapie petiisset, cui nos denegare ex equo non volentes, testamur presentium per vigorem quibus expedit universis, iam dictum Casparem Peremey cum fratre suo Joanne legitimos heredes et successores antiquorum Subiciorum, qui bona sua Ragusii habita arendassent, esse, quorumque pater, Auus et Abauus post desolationem ipsorum antique sedis Perma, unde mutato Subiciorum nomine a vulgo et nomen traxere in dominio nostro residentias et habere et habuisse nec alios legitimos ipsorum fratres congenerationales superstites esse. Rogamus itaque dominationes Vestras Universas earumque singulas dignetur eidem ubique non modo liberum passum tanquam

ex loco Dei benignitate salubri et ab omni pestifere contagionis lue alieno, uerum etiam omni ope, fauore, amore, beneuolentia et auxilio in omnibus in quibus iisdem indiguerit nostri ob respectum adesse, fidem indubiam adhibere et eum pro uero et indubitato plenipotentiaro fratris sui Joannis agnoscere coram nobis beneuole constituto et ordinato. Quod dominationes uestras nostri ob respectum facturas confidentes eisdem pro tam beneuoli affectus promptitudine debita gratitudine propense manere satagemus quas et in reliquo feliciter ualere desideramus ... (post earum lecturam exhibenti restitui desideramus)

Date in Arce nostra Ozolly die X. octobris 1655. Comes Petrus a Zrin.
(Diversa Cancellariae, sv. 210, st. 139)

10.

Dubrovnik. 16. VIII. 1658. Dubrovačka vlada javlja knezu Petru Zrinskom, da je pružila podršku njegovu pouzdaniku Zan Francesco di Mello.

Porto Re.

*All' Illustrissimo et Eccellentissimo Signore, Signor
Osservandissimo, Il Signor Conte Pietro di Zrin.
Illustrissimo et Eccellentissimo Signore, Signor Osservandissimo,*

Il Signor Zan Francesco di Mello è capitato in questa Città con l'humanissime lettere di Vostra Eccellenza delli 8 del corrente à cui in riguardo delle sue raccomandationi si è offerito da noi ogni fauore et assistenza in tutto quello possa essere di seruigio di V. E. bramando molto questa Republica d'incontrare ogni sua sodisfattione à comprobatione sempre maggiore del suo singular affetto, che le professa. E con tal fine a V. E. bacciamo le mani augurandole tutte quelle felicità ch'essa stessa desidera.

Di V. E. Affezionatissimi Il Rettore et i Consiglieri della Republica di Ragusa.

(Litterae et commissiones Pontis, sv. 22, st. 129)

11.

Dubrovnik. 1. XII. 1658. Dubrovačka vlada odgovara knezu Petru Zrinskom, da je voljna pomoći oslobođenje Nikole Vladkovića iz turskog ropstva.

Porto Re.

*All' Illustrissimo et Eccellentissimo Signore, Signor
Osservandissimo, Il Signor Conte Pietro Zrin.
Illustrissimo et Eccellentissimo Signore, Signor Osservandissimo,*

Non si manca con religioso zelo e Christiana pietà cooperare da questa Republica in solieuo di quelli, che si trouano nella scianità in mano degl'infedeli, così uiuamente à V. E. esibisce ogni opera in riguardo della stima che

teniamo delle sue raccomandazioni, ogni maggior prontezza, doue bisognasse à coadiuvare per la liberatione di Nicolo Vladcouich offerendo le parimente in ogni altra occasione il nostro desiderio di seruirlo; e col fine à V. E. affettuosamente bacciamo la mano.

Di V. E. Affezionatissimi Il Rettore et i Consiglieri della Republica di Ragusa.

(Littere et commissiones Ponentis, sv. 22, st. 166)

SUMMARY

In his essay entitled, »The correspondence of the Republic of Ragusa with Nikola Frankopan and Petar Zrinski«, the author presents – on the basis of hitherto unpublished documents discovered in the archives of Dubrovnik – an interesting view on the relations between North Croatia and Dubrovnik in the middle of the 17th century.

The most important feature of the correspondence between Ragusa and Frankopan is the problem of the army of the said Republic. There are numerous documents to prove, that for centuries the Republic of Ragusa preferred to recruit soldiers in North Croatia, the reason being their ability and faithfulness. Such a unit of Croatian soldiers, headed by Captain Juraj Kukuljević, came to Dubrovnik in 1630. Later on, to be precise, on the 15th of March 1635, he brought a letter to the Ragusan government from Count Nikola Frankopan, the one-time ban (viceroy) of Croatia and his protector. Frankopan stressed the old relations between his family and the Republic, as well as his own friendship. To this letter the government of Ragusa replied most cordially and presented him with a gift. Among other things, the author brings forward evidence to the effect that Captain Kukuljević was the indirect founder of the famous Croatian family Kukuljević-Sakcinski.

The connections between the Republic and Count Petar Zrinski (later to become – as the ban of Croatia – leader of the well-known Croatian-Hungarian conspiracy against Austria and Emperor Leopold I) were much more significant. Count Zrinski, being a friend of the Venetians, undertook a military expedition in his vessel to the town of Perast in Boka Kotorska (23rd and 24th of May 1645), whose inhabitants had defeated the Turks in a famous battle several days before. On his leaving Perast, Count Zrinski captured Marin Borisio, a citizen of Ragusa, who was sailing to Bar and Ulcinj to ransom some fellow-citizens from Turkish pirates. This event caused an exchange of letters between the Republic and this Croatian potentate. Borisio, who perhaps had been considered by him formerly as a Turk, was set free the same summer. However, immediately after these events, Count Zrinski dispatched Stjepan Brščina (one of the Ulcinj captives) on some matter to Dubrovnik and Ulcinj. The nature of this mission is not clear from the documents.

The following year, acting as protector of the North Croatian family Peranski, Count Zrinski asked the Republic to assist that family on the

ground of their having possessed an estate in Dubrovnik since the end of the 15th century. The author likewise discusses a few other connections between Dubrovnik and the family Peranski.

In 1658, Count Zrinski dispatched one Zan Francesco de Mello to Dubrovnik, but the letter of the Republic does not disclose the nature of this mission. The same year, the government of Ragusa informs Count Zrinski to be ready to support the liberation of Nikola Vladković from Turkish captivity.

In conclusion, the author presents an explanation of the then complex balance of powers on the Adriatic among Austria, Venice and Turkey, and in this connection he explains the political situation in the Republic of Ragusa and in North Croatia. However, it was only a combination of powers of both these countries that saved the continuance of a more or less pronounced state independence in the Slavic South. For this reason also the relationships herein described possess a significant historical value.